



**Overlast in Den Dolder**

**eindrapport 10 februari 2006**

Cas Barendregt  
Dike van de Mheen

**IVO**  
Heemraadsingel 194  
3021 DM Rotterdam  
010 4253366  
barendregt@ivo.nl

## Inhoudsopgave

	Samenvatting	3
1	Inleiding	5
1.1	Overlast	5
1.2	Ontwikkelingen in de GGZ	6
1.3	Huidige bezetting van de afdelingen op de W.A. Hoeve	6
2	Methode	7
3	Resultaten	12
3.1	Criminaliteit	12
3.2	Openbare orde & visuele overlast	13
3.2.1	Het station	15
3.2.2	Tussen station en terrein W.A. Hoeve	16
3.2.3	Terrein W.A. Hoeve	17
3.2.4	Het dorp	20
3.2.5	In de trein	22
3.3	Oorzaken van overlast	23
3.3.1	Spinoza, Roosenburg en Barentsz en Wier	24
3.3.2	De kant van de waarnemer van overlast	29
4	Conclusies en mogelijke oplossingen	31
5	Geraadpleegde bronnen	35

## Samenvatting

Is er sprake van (over)last in Den Dolder van de patiënten/cliënten van Centrum Maliebaan en Altrecht? Zo ja, waaruit bestaat die overlast en door wie (welke groepen) wordt die overlast veroorzaakt?

Om een antwoord te vinden op deze vragen heeft het IVO in de 1<sup>e</sup> fase van het onderzoek gesprekken gevoerd met ongeveer 30 belanghebbenden, variërend van bewoners en winkeliers naar hulpverleners en politie. In de 2<sup>e</sup> onderzoeksfase zijn, door middel van participerende observatie, de eerder gevonden bevindingen geverifieerd en genuanceerd.

Inwoners en winkeliers van Den Dolder ervaren voornamelijk overlast van mensen die zich hinderlijk ophouden in de openbare ruimte. Het zich hinderlijk ophouden geschiedt voornamelijk op en om het treinstation en het winkelcentrum van Den Dolder. 'Zich ophouden' wordt als hinderlijk ervaren wanneer dat gepaard gaat met drankgebruik. Wanneer daar bovenop ook nog ander hinderlijk gedrag komt, zoals bedelen, beledigen, burengerucht, drugsgebruik en vervuiling, is er sprake van openbare orde overlast. Al deze vormen van openbare orde overlast komen in Den Dolder voor en zijn voor een deel toe te schrijven aan cliënten van Altrecht en Centrum Maliebaan.

Een opvallende ontwikkeling in de criminaliteitscijfers (afkomstig van de politie) van Den Dolder is een toename van fietsendiefstal en auto-inbraken vanaf 2003. Eveneens is vanaf 2003 een toename te zien van het aantal overlastmeldingen in verband met drankgebruik in het openbaar.

Er is dus sprake van overlast, in de zomer meer dan in de winter. In de ogen van geïnterviewden wordt die veroorzaakt door vage en ongere types, die meestal met het grootstedelijk milieu worden geassocieerd. Duidelijk is dat een deel van de Spinoza cliëntèle in overlast situaties betrokken is. Maar hoe vaak en hoeveel is onduidelijk. Overlast wordt gemakkelijk met Spinoza in verband gebracht omdat zij vanaf eind 2002 nieuw op het terrein van de W.A. Hoeve zijn én Spinoza expliciet cliënten met verslavingsproblematiek behandelt (alcohol en drugs). Maar ook op andere afdelingen van de W.A. Hoeve komen mensen die zowel in uiterlijk, gedrag en problematiek lijken op de cliënten van Spinoza. Het gaat vooral om cliënten van Roosenburg. Zij vormen gezamenlijk een populatie waarvan een deel hun gewoonte van drinken en hangen op straat naar Den Dolder heeft gebracht. Het nachtopvangachtige karakter van 'Spinoza kortdurend', brengt met zich mee dat er bijna dagelijks nieuwe mensen aankomen en dus ook weer mensen vertrekken. Een aantal van hen komt (te) vroeg aan en anderen vertrekken op de dag van hun ontslag (te) laat uit Den Dolder. Deze 'tussentijd' wordt, vooral bij mooi weer, gebruikt om met een biertje op en om het station te verpozen. Andere afdelingen voor volwassenen worden de laatste jaren ook geconfronteerd met drankgebruik en drugsgebruik (cannabis) door hun patiënten.

De cliënten van Barentsz en Wier (in het dorp) zijn een stuk jonger. Een deel van hen hangt ook op straat, drinkt ook bier (en breezers) en rookt ook marihuana maar lijkt niet op de oudere, door het leven getekende, patiënten van de W.A. Hoeve. Alleen een geoefend oog zal ze kunnen onderscheiden van de lokale jeugd.

Ten slotte gaan er nog geruchten dat er soms mensen uit detentiecentrum Zeist op het station blijven hangen voordat ze weer naar huis gaan. Deze berichten zijn niet officieel bevestigd maar vanuit meerdere bronnen is ons bevestigd dat station Den Dolder de plaats is waar ontslagen gedetineerden door Justitie worden afgezet.

Een van de ongevraagde resultaten van deze studie betreft het nabuurschap van Altrecht en Centrum Maliebaan. Mensen uit het dorp hebben het gevoel dat ze onvoldoende en niet tijdig worden geïnformeerd over veranderingen op de WA Hoeve. Dat wekt wrevel en draagt bij aan het wantrouwen ten opzichte van de WA Hoeve.

In de sfeer van constructieve oplossingen leven er gedachten die de communicatie tussen de W.A. Hoeve en het Den Dolder kunnen verbeteren. Een deel daarvan wordt al uitgevoerd. Ten aanzien van de preventie en bestrijding van overlast zijn er ideeën om de druk op Den Dolder, en met name het station, te verminderen door verbeterde 'aan- en afvoer' van cliënten en door uitbreiding van het veldwerk.

## 1. Inleiding

Den Dolder is gelegen in een bosrijke omgeving en in het woningbestand zitten veel middenstandswoningen en villa's (vooral in Huis ter Heide en Bosch en Duin). Er wonen relatief weinig huishoudens met kinderen. De hoogste inkomensgroepen van Zeist wonen in Den Dolder. In deze rapportage wordt, als we over Den Dolder spreken, alleen de buurtschap Den Dolder bedoeld. Huis ter Heide en Bosch en Duin vallen buiten de scope van dit onderzoek.

Den Dolder huisvest voorzieningen voor verslavingszorg van Centrum Maliebaan, (forensische) psychiatrie van Altrecht, en zwakzinnigenzorg van Reinaerde. Ook is jeugdinternaat Den Engh in Den Dolder gevestigd.

Recentelijk ervaren bewoners en winkeliers van Den Dolder meer overlast van de voorzieningen. Met name de verslaafden die opgenomen zijn in Spinoza zouden voor (veel) overlast zorgen. Ook zijn er geluiden van overlast van drugsdealers die in het dorp rondhangen.

Deze geluiden zijn door de directies van Altrecht en Centrum Maliebaan serieus genomen en zijn, onder andere, aanleiding voor deze onderzoeksrapportage.

De onderzoeksvraag die in deze rapportage wordt beantwoord luidt:  
Is er sprake van (over)last in Den Dolder van de patiënten/cliënten van Centrum Maliebaan en Altrecht? Zo ja, waaruit bestaat die overlast en door wie (welke groepen) wordt die overlast veroorzaakt?

De zoektocht naar een antwoord op deze vraag heeft ons een flink aantal keer naar Den Dolder gebracht. We hebben gesprekken gevoerd met uiteenlopende personen. Bewoners en ondernemers lijken in hun verscheidenheid één ding gemeen te hebben: het behoud van een prettig woon- en leefklimaat. Mensen werkzaam op het gebied van veiligheid, welzijn en hulpverlening delen dat belang en realiseren zich tegelijkertijd hun professionele verantwoordelijkheid.

### 1.1 Overlast

Het begrip overlast is een lastig te omschrijven begrip. Enerzijds heeft het te maken met feiten, anderzijds met de interpretatie van die feiten. Overlast valt te omschrijven als handelingen van anderen die als hinderlijk en onaanvaardbaar ervaren worden en waarbij sprake is van schending van de privacy, inbreuk op woon- en leefgenot en waardoor men zich soms ook bedreigd voelt. Het gaat hierbij om gedragingen die niet beantwoorden aan het verwachtingspatroon, waardoor men zich ongewild gedwongen voelt het eigen gedrag aan te passen (Dirks 1997 in: de Bruin e.a. 2003).

In de indeling die Snippe en Bieleman (1998) van drugsoverlast maken vinden we de elementen van Dirks' definitie terug. Zij onderscheiden drie vormen van overlast op basis van hun 'objectiveerbaarheid'. Criminele overlast, openbare orde overlast en en audiovisuele overlast (figuur 1).

De meest objectiveerbare vorm is criminaliteit of criminele overlast. Ze omvat verwervingscriminaliteit (zoals diefstal, inbraak, overval), drugsdelicten (dealen van drugs) en overige criminaliteit. Wanneer slachtoffers van (verwervings)criminaliteit aangifte doen wordt deze zichtbaar in politiestatistieken en worden op die manier objectieve indicatoren.

Hoewel drugsdelicten in principe slachtofferloze criminaliteit is, kan het effect op de veiligheidsbeleving van de waarnemer groot zijn. Niet zelden gaat drugsverkoop op

consumentenniveau gepaard met aanverwante activiteiten, zoals klanten werven, koerieren of samenscholing.

Onder invloed van psychoactieve middelen (legaal en illegaal) kunnen zogenaamde expressieve delicten worden gepleegd, zoals geweld- en verkeerscriminaliteit. Met name het gebruik van alcohol wordt vaak in verband gebracht met agressie en geweld.

Openbare orde overlast is minder objectiveerbaar dan criminele overlast maar vaak nog wel in juridische termen te vatten. Het gaat hier om annexatie van de openbare ruimte, samenscholing, drinken in het openbaar vechtpartijen, ruzies etc. In steeds meer Nederlandse gemeente worden dergelijke gedragingen via de Algemene Plaatselijke Verordening (APV) in speciaal aangewezen delen van de gemeente strafbaar gesteld.

Audiovisuele overlast is het meest subjectief en omvat waarnemingen van normafwijkend gedrag die gevoelens van onveiligheid kunnen oproepen. Evidente voorbeelden zijn verwaarloosde drugsverslaafden, vervuiling, onaangepast gedrag en omgangsvormen. Met name bij audiovisuele overlast spelen sociaal-culturele en economische factoren van de context een belangrijke rol (Laar en Ooyen-Houben 1995, Schouten en Donker 1995).

Figuur 1. De indeling in soorten (drugs)overlast

Aspecten van drugsoverlast	korte toelichting
- criminaliteit	- geweld en bedreiging - verwervingscriminaliteit - overige criminaliteit
- openbare orde	- annexatie openbare ruimte
- audio visueel	- verloedering; - irritant, hinderlijk en onaangepast gedrag

Snippe en Bieleman benadrukken dat overlast en gevolgen van overlast twee kanten van dezelfde medaille zijn. Gevolgen van overlast kunnen worden onderscheiden in: slachtofferschap van misdrijven, economische schade (direct en indirect), aantasting van de leefbaarheid van de omgeving en het ontstaan van onveiligheidsgevoelens (Snippe en Bieleman 1999).

## 1.2 Ontwikkelingen in de GGZ

Door dit onderzoek te entameren nemen Altrecht en Centrum Maliebaan verantwoordelijkheid voor de omgeving waarin zij opereren. In de GGZ is sprake van een toenemend 'omgevingsbewustzijn'. De tolerantie in de samenleving voor 'anders zijn' neemt af. De mondigheid van burgers neemt toe. Los van de feitelijke overlast die inwoners van Den Dolder ervaren, zijn hun klachten en hun invloed op het beleid van Altrecht en Centrum Maliebaan een uitdrukking van deze ontwikkeling.

Veranderingen in de samenleving hebben ook een weerslag op de geestelijke gezondheidszorg. Al vele decennia is een individualiseringstrend waar te nemen. Traditionele (familie)verbanden worden losser en steeds meer bepalen burgers zelf, en niet traditie of rolpatronen, hoe zij hun leven inrichten. Deze ontwikkeling wordt de laatste tijd door de overheid gestimuleerd. Burgers worden vaker dan vroeger geacht zelf verantwoordelijkheid te nemen en minder op de zorgende overheid te vertrouwen. Echter, niet iedereen kan deze verantwoordelijkheid volledig dragen.

Onder kwetsbare groepen leidt een vergaande individualisering niet zelden tot ernstige sociale problemen. Kwetsbare groepen in de samenleving worden door deze ontwikkeling zichtbaarder. Deze trend zal in de komende jaren eerder versterken dan afnemen.

Binnen de GGZ is de individualiseringstrend ook merkbaar. Cliënten en patiënten worden mondiger en vragen van de GGZ zorg op maat. Maar binnen de GGZ zijn ook kwetsbare groepen die zich onttrekken aan zorg. "Door het centraal stellen van de autonomie van het individu wordt minder makkelijk ingegrepen in het leven van een cliënt. Dit leidt tot een vreemde paradox die verwijten richting de GGZ oplevert: respect voor de autonomie van een cliënt (het hoogste goed) verhoudt zich lastig tot situaties waarin een cliënt een (potentieel) gevaar is voor zichzelf of zijn omgeving. De GGZ grijpt hierdoor niet of te laat in." (GGZ Nederland, zonder jaartal).

Tegen deze achtergrond kan een mogelijke toename van overlast door een kwetsbare groep psychiatrisch patiënten, daklozen, verslaafden wellicht beter worden begrepen. Dat wat er in Den Dolder gebeurt hangt enerzijds samen met specifieke omstandigheden maar is tegelijkertijd het resultaat van een bredere maatschappelijke ontwikkeling.

### 1.3 Huidige bezetting van de afdelingen op de W.A. Hoeve

Om een indruk te krijgen van de grootte van de WA Hoeve, staat in figuur 2 een opsomming van de afdelingen van Altrecht en Centrum Maliebaan.

Figuur 2. Altrecht in Den Dolder 2005

Afdeling	Problematiek	aantal plaatsen	opmerkingen
Spinoza	Verslavingszorg	14 (klinisch) 17 (kort durend)	
Wier	Gedragsstoornissen met cognitieve beperking	26 (gesloten) 12 (open)	Uitbreiding gepland 2007/8 met 24 plaatsen op een gesloten afdeling
Roosenburg	Forensische psychiatrie en dubbele diagnose	24 (fpa) 12 (DD) 8 (resocialisatie).	Uitbreiding gepland 2007 met 36 long stay plaatsen.
Barentsz	Orthopsychiatrie	24	uitbreiding gepland 2008 /2009 met 12 plaatsen
Vesalius	Niet-aangeboren hersenletsel	45	
Reijnvaan	Klinische Langdurige Zorg	49	voor mensen die langdurig lijden aan ernstige psychiatrische stoornissen
Meijboom	Klinische Langdurige Zorg	24	
Erasmus	?	30	waarschijnlijk niet meer aanwezig zijn in 2010
Korenveld	?	60	waarschijnlijk niet meer aanwezig zijn in 2010

De problematiek van vier eerst genoemden in figuur 2 is zwaarder in termen van gedragstoornissen dan van de overige afdelingen. Het zijn dan ook Spinoza, Wier, Roosenburg en Barentsz naar wie onze aandacht in deze rapportage met name uit gaat.

## 2. Methode

Om goed zicht te krijgen op de overlastproblematiek in Den Dolder hebben we dit onderzoek opgevat als een "casestudie". Kenmerkend voor een casestudy is dat een sociaal verschijnsel wordt bestudeerd met behulp van meerdere databronnen, dat er op meer dan één moment wordt gemeten, variabelen (ook) kwalitatief worden geanalyseerd en dat de analyse op meerdere niveaus kan plaatsvinden (Braster, 2000). Het zwaartepunt van dit onderzoek ligt op kwalitatieve onderzoeksmethoden. We hebben geen cijfermatige metingen gedaan maar ons geconcentreerd op een inhoudelijke beschrijving van de overlast.

In het eerste deel van het onderzoek hebben we onze informatie betrokken van schriftelijke bronnen, interviews met sleutelinformanten en enkele observaties en informele gesprekken tijdens ons verblijf in Den Dolder. Dit deel van het onderzoek vond plaats van eind oktober 2005 tot en met half december 2005. In de tweede fase van het onderzoek lag het accent op participerende observatie.

De schriftelijke bronnen bestaan uit Zeister wijkgegevens, publieksjaarverslagen van Altrecht, achtergrondliteratuur over recente ontwikkelingen in de psychiatrie, incidentenregistratie van Spinoza en registratiegegevens van zorgcentra uit Utrecht. We hebben ook de website van Altrecht gebruikt en de in oktober 2005 uitgegeven Veiligheidskrant. Daarnaast zijn er enkele berichten in dagbladen verschenen, die ook deel uit maken van het bronnenmateriaal. De politie van Zeist heeft ons aangiftecijfers en meldingen van overlast ter beschikking gesteld over de jaren 2000 tot en met (november) 2005. Daarnaast heeft de politie een overzicht van de uitgeschreven bekeuringen over 2004 en 2005 ter beschikking gesteld. De schriftelijke bronnen bleken van belang voor het verkrijgen van een algemeen beeld van Den Dolder, haar relatie tot Altrecht, en het terrein van de WA Hoeve. De politiegegevens waren bruikbaar om een indruk te krijgen van de criminaliteitstrends in Den Dolder enerzijds, en handhaving van de openbare orde anderzijds.

Bij de samenstelling van de lijst van sleutelinformanten hebben we gestreefd naar diversiteit. In totaal hebben we gesprekken gehad met 33 personen, waarvan 20 gesprekken digitaal zijn opgenomen en letterlijk uitgewerkt. Drie gesprekken zijn vastgelegd door middel van het maken van aantekeningen, tijdens of direct na het gesprek. Bij een twee interviews namen drie mensen deel aan het gesprek, en bij ook twee interviews waren er twee gespreksdeelnemers.

De interviews zijn semi-gestructureerd aan de hand van een viertal vragen. Eerst werd aan de geïnterviewde gevraagd zich voor te stellen om validiteit van de uitspraken op vervolgvragen te kunnen beoordelen. De vervolgvragen betroffen de observaties van de geïnterviewden met betrekking tot overlast. Aansluitend werd geprobeerd de observaties te interpreteren en de achtergrond van de waarnemingen te achterhalen. Ten slotte werd met de geïnterviewden gesproken over mogelijke oplossingen om de waargenomen overlast te verminderen of te beëindigen. Het accent van de interviews met de hulpverleners lag op het beschrijven van de betreffende behandelafdeling en op die aspecten van de behandeling en huisregels die zouden kunnen helpen verklaren waarom inwoners van Den Dolder overlast ervaren.

We hebben zowel met bewoners gesproken die ten noorden van de spoorlijn wonen als met bewoners die er ten zuiden van wonen. We hebben gesproken met ondernemers die detailhandelsbedrijven runnen en met iemand uit de commerciële dienstverlening.



De ondernemers die we hebben gesproken zijn dagelijks aanwezig in Den Dolder, zij kijken vanuit een ondernemersperspectief naar het wel en wee in het dorp, en hebben bij uitstek voelsprietten om het ondernemers- en consumentenklimaat in Den Dolder waar te nemen. Vanuit hun ondernemerspositie zijn zij gevoelig voor de verstoring van dorpsklimaat. In een aantal gevallen zijn de ondernemers ook bewoners van Den Dolder.

Er zijn gesprekken gevoerd met zogenaamde wijkprofessionals. Deze personen zijn, zonder dat zij zelf direct met overlast worden geconfronteerd, uit hoofde van hun functie bekend met de problematiek waar bewoners mee te maken hebben. De twee mensen die wij hebben geïnterviewd zijn beide deelnemers aan het wekelijks wijkspreekuur in Den Dolder.

We hebben met uiteenlopende hulpverleners van Altrecht en Centrum Maliebaan gesproken. Vier medewerkers van Spinoza zijn geïnterviewd, twee personen in de beginfase van het onderzoek, en twee personen in een later stadium. Aan het laatste gesprek heeft ook een bewoner van Spinoza deelgenomen. Altrecht personeel dat is geïnterviewd bestond uit een communicatiemedewerker, een manager en een beveiligingsmedewerker. De eerste twee hebben met name inzicht verschaft over de ontwikkelingen binnen Altrecht van de laatste jaren. De beveiligingsmedewerker heeft deze ontwikkeling ook meegemaakt en merkt daar in zijn praktijk de gevolgen van. Daarnaast hebben we een gesprek gehad met drie hulpverleners van Wier die werken in het dorp.

We hebben ook twee mensen van de cliëntenraad (voorzitter en ondersteuner) van Altrecht geïnterviewd. Zij zijn dagelijks op het terrein van de WA Hoeve en onderhouden daar met uiteenlopende mensen (hulpverleners en cliënten) contacten. De cliëntenraad geeft gevraagd en ongevraagd advies over zaken die de patiënten aangaan, waaronder het veiligheidsbeleid.

In tabel 1 staat een overzicht van de gevoerde gesprekken samengevat naar relatie met de overlastproblematiek in Den Dolder.

Tabel 1. Overzicht van gehouden interviews

Geïnterviewde	aantal
Ondernemer	5
Bewoner Den Dolder	11
Bewoner W.A. Hoeve	2
Wijkprofessional	3
Hulpverlener / manager	9
Cliëntenraad Altrecht	2
Beveiliging Altrecht	1
Pro-rail	1
Totaal	33

Teneinde een indruk te krijgen van de wisselwerking tussen Spinoza en hun cliëntèle uit Utrecht, hebben we in december en januari een bezoek gebracht aan twee zorgcentra in Utrecht. We hebben daar gesproken met enkele hulpverleners en druggebruikers, waaronder mensen die ook regelmatig te gast zijn bij Spinoza.

Op 1 november hebben we een informatiebijeenkomst over het onderzoek georganiseerd voor de bewoners van Den Dolder. De opkomst in het 'dorpshuis' (gebouw Delta) was tussen de 60 en 70 bewoners. Er waren ook ondernemers, hulpverleners en wijkprofessionals aanwezig. Tijdens de bijeenkomst is uitgelegd waarom en hoe het onderzoek wordt uitgevoerd. Er is een globale inventarisatie

gemaakt van wat Doldenaren onder overlast verstaan en er zijn voorbeelden van overlast geïnventariseerd. Daarnaast is een korte vragenlijst uitgedeeld waarop aanwezigen konden aangeven waar, waarvan en welke overlast zij ervaren. In totaal zijn 35 ingevulde vragenlijsten geretourneerd. De bedoeling van de vragenlijsten is tweeledig. In de eerste plaats helpt de door bewoners gegeven informatie het beeld van overlast in Den Dolder te completeren. In de tweede plaats biedt een vragenlijst bewoners die geen behoefte hebben aan spreken in het openbaar, de gelegenheid toch van zich te laten horen. In wetenschappelijke zin hebben de resultaten geen representatieve waarde, aangezien de mensen die naar de informatiebijeenkomst kwamen een selectie van de Den Doldenaren vormen. We hebben enkele vragenlijsten geselecteerd op basis van hun informatieve waarde en de schrijvers ervan (voor zover zij hun contactgegevens hadden achtergelaten) benaderd voor een aanvullend gesprek. Op deze wijze zijn wij met acht bewoners, een ondernemer en een bewoner van de W.A. Hoeve in contact gekomen in contact gekomen. Daarnaast hebben een bewoner en een ondernemer ons telefonisch en via [dendolder@ivo.nl](mailto:dendolder@ivo.nl) benaderd.

De tweede fase van het onderzoek bestond grotendeels uit het doen van veldwerk. Ten behoeve daarvan hebben we ons verblijf in Den Dolder geïntensiveerd, we hebben om die reden, verspreid over drie weken, zeven nachten op de W.A. Hoeve geslapen. Dat stelde ons in staat zowel 's ochtends als 's avonds in Den Dolder en het W.A. terrein te verblijven, te kijken en te praten. Onderdeel van het veldwerk was het bezoeken van de afdelingen Roosenburg, Wier (Marterlaan), Barentsz, Reijnvaan en Spinoza. Op deze afdelingen hebben we kennisgemaakt met staf en bewoners. Spinoza is het vaakst bezocht, bij Barentsz hebben we twee late diensten 'meegedraaid'. Bij Wier en Roosenburg hebben we met de bewoners geluncht. Op de afdeling Reijnvaan hebben we tijdens de koffieochtend met de groep gesproken over veiligheid en overlast.

Het resultaat van deze kennismakingsbezoeken was dat we beter de afdelingen en hun bewoners konden plaatsen in de totale context van overlast in Den Dolder. De ter plaatse gevoerde gesprekken leverde direct informatie op over het gedrag van bewoners. Verder stelde de kennismakingsgesprekken met bewoners ons in staat gezichten te leren kennen en dat bleek nuttig voor het veldwerk op de W.A. Hoeve en in Den Dolder.

Op twee achtereenvolgende weken hebben we, met een medewerker van de W.A. Hoeve de prullenbakken op het terrein geleegd, om via het afval een beeld te krijgen van het drank- en drugsgebruik op het W.A. terrein. Tijdens deze ronden hebben we ook het veldje bij het Deltagebouw schoongemaakt.

In Den Dolder hebben we op diverse tijdstippen uitgebreid rondgelopen: o.a. het station geïnspecteerd, het veldje bij het Deltagebouw, de bekende hangplekken van de dorpsjeugd bezocht en met uiteenlopende mensen informele gesprekken gevoerd (terreinknecht DOSC, voorzitter voetbalvereniging, medewerkers videotheek, dorpsjeugd, patiënten W.A. Hoeve, snackbar).

De meeste informele ontmoetingen hebben we vastgelegd in zo genaamde veldnotities. Deze veldwerkverslagen bevatten een zo feitelijke mogelijke weerslag van de gebeurtenis of ontmoeting en een reflectie daarop (Coumans 2005). In het verslag worden delen uit de veldnotities weergegeven als illustratie op de resultaten. De namen in de veldnotities zijn allen gefingeerd.

## **Analyse**

De uitgewerkte interviews en de aantekeningen van interviews en gesprekken hebben we gecodeerd aan de hand van de volgende vier vragen:

- a. is er sprake van overlast?
- b. de overlast bestaat uit:
- c. de overlast wordt volgens geïnterviewde veroorzaakt door:
- d. wat zijn mogelijke oplossingen volgens geïnterviewde:

Deze vragen en bij behorende antwoorden hebben we in een raster geplaatst aan de hand van de methode van Rapid Assessment and Response (WHO, 1998; Braam e.a. 2004). Op die manier wordt per vraag een overzicht verkregen van de antwoorden van de geïnterviewden. In een extra kolom worden per geïnterviewden eventuele aanvullende opmerkingen verwerkt, waaronder eventuele verklaringsgronden voor afwijkende informatie.

De informatie afkomstig uit de tweede fase van het onderzoek (veldwerk) is gebruikt om de resultaten uit fase één te verifiëren, te nuanceren en te verdiepen. De bevindingen zijn systematisch vergeleken met de bevindingen in het Rapid Assessment and Response raster uit deel een van het onderzoek.

Aan de hand van de antwoorden op eerste drie onderzoeksvragen zijn in hoofdstuk 3 de resultaten beschreven. De antwoorden op de vraag naar strategieën voor het verminderen van overlast worden beschreven in hoofdstuk 4: conclusies en mogelijke oplossingen.

### 3. Resultaten

In dit hoofdstuk wordt antwoord gegeven op de kern van onderzoeksvraag. In de paragrafen 3.1 en 3.2 beschrijven we de aard van de overlast. We laten de strikte driedeling in overlast die in hoofdstuk 1 is voorgesteld enigszins los. Criminaliteit wordt apart beschreven (3.1) maar openbare orde overlast en visuele overlast hebben we samengevoegd (3.2). Strikt analytisch is het onderscheid interessant maar ze zijn om twee redenen sterk met elkaar verbonden. Ten eerste maakt de overlastwaarnemer dit onderscheid niet, en ten tweede gaat annexatie van de openbare ruimte vaak samen hinderlijk gedrag, vervuiling en een gevoel van verloedering. In paragraaf 3.3 gaan we in op de oorzaken van de ervaren overlast.

In paragraaf openbare orde en visuele overlast zullen we de beschrijving verfijnen aan de hand van enkele locaties waar de overlast zich voordoet.

#### 3.1 Criminaliteit

Onder criminaliteit wordt in dit verband verstaan: geweld, bedreiging en vermogensdelicten, al dan niet in combinatie met geweld.

Zowel bewoners, als ondernemers als de beveiliging van Altrecht zeggen dat in de afgelopen jaren er een toename is van criminaliteit. Zij wijzen op een toename van het aantal fietsdiefstallen, insluipingen in woningen en auto-inbraken.

Albert Hein zegt niet meer te lijden te hebben van winkeldiefstal dan voorheen en ook het aandeel winkeldiefstallen, als percentage van de omzet, wijkt niet af van het landelijk gemiddelde. Aldi heeft naar aanleiding van frequente diefstal van sigaretten het display afgesloten. De bedrijfsleider meldt dat er in dit filiaal niet meer wordt gestolen dan in andere Aldi filialen waar hij bekend mee is.

De plaatselijke rijwielhandelaar schat dat hij zowel in 2004 als in 2005 tussen 40 en 60 fietsen meer heeft verkocht dan in voorgaande jaren. Het merendeel van de extra omzet is afkomstig van aankopen die via de diefstalverzekering lopen. Overigens bevinden zich onder zijn klanten ook inwoners van Bilthoven.

In de politiegegevens van Zeist worden aangiftes uit Den Dolder apart geregistreerd. In tabel 1 staan de vermogensdelicten.

Tabel 1.

Vermogensdelicten\* in Den Dolder 2000-2005\*\*, op basis van aangifte bij politie

	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Woninginbraken (inclusief diefstal uit schuurtjes, garages en tuinhuisjes)	24	26	21	19	29	21
Bedrijfsinbraken (incl. school, overig onroerend goed)	69	51	41	42	34	30
Diefstal uit auto	41	45	43	61	69	64
Fietsendiefstal	17	31	23	32	47	37
Diefstal overige voertuigen (auto, scooter etc.)	9	6	11	8	7	4
winkeldiefstal	2	10	5	16	9	8

\* niet opgenomen in tabel: "zakkenrollen" en "diefstal overige goederen"

\*\* cijfers tot en met november

Tabel 1 laat zien dat fietsendiefstal en diefstal uit auto's de afgelopen jaren (sinds 2003) zijn toegenomen. Andere delicten zijn niet toegenomen. In 2005, met nog één maand te gaan, lijkt er ten opzichte van de voorafgaande jaren een stabilisatie van vermogensdelicten te zijn opgetreden.

Delicten waarbij de lichamelijke integriteit in het geding is kunnen zowel instrumenteel zijn (geweld gebruiken om geld of goederen te verwerven) als expressief (geweld met een symbolische lading, vaak als uiting van frustratie of sociaal onvermogen) van aard zijn. Tabel 2 laat aangiften van geweld in Den Dolder zien.

Tabel 2.  
Delicten tegen de lichamelijke integriteit in Den Dolder 2000-2005\*, op basis van aangifte bij de politie

	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Zedenmisdrijf	5	5	3	7	3	1
Openlijk geweld	2	0	0	0	1	0
Bedreiging	8	4	9	4	17	8
Mishandeling	12	10	12	21	16	22
Straatroof	2	2	1	1	0	1
Overval	1	0	1	0	0	0

\*cijfers tot en met november

De categorie mishandeling lijkt sinds 2003 iets te zijn toegenomen. Bij overige categorieën is geen duidelijke trend te ontdekken. De toelichting van politie op de geweldcijfers uit Den Dolder luidt dat geregistreerde bedreigingen gemishandelingen meestal niet in de openbare ruimte plaatsvinden. Veel van de aangiftes zijn afkomstig uit de (behandel)instellingen naar aanleiding van conflicten tussen bewoners onderling en tussen bewoners en hulpverleners.

### 3.2 Openbare orde en visuele overlast

Onder openbare orde overlast wordt gedrag van personen verstaan waarbij zij zich zodanig in de openbare ruimte bevinden dat het gevoel kan ontstaan dat zij van de ruimte bezit hebben genomen. De bewegingsvrijheid van anderen wordt, meer dan in het normale verkeer, beperkt.

In Den Dolder is op diverse plaatsen sprake van openbare orde overlast: het station, en in mindere mate bij het winkelcentrum en het opengestelde terrein van de W.A. Hoeve. Nagenoeg alle mensen die we hebben gesproken geven aan dat de overlast op mooie droge dagen groter is dan op natte en koude dagen. In de herfst en winter neemt de overlast dus af. Uitspraken die door geïnterviewden worden gedaan hebben dan ook vaak betrekking op een andere periode dan het tijdstip waarop het interview plaats vond.

De politie registreert meldingen van overlast afkomstig uit Den Dolder (tabel 3). Wanneer een overlastmelding wordt opgevolgd dan kan blijken dat de overlastsituatie is opgelost, er geen sprake is van overlast, of dat er wel degelijk sprake is van overlast. Wanneer er sprake is van overlast kan de politie daar een eind aan maken en de veroorzakers bekeuren.

Tabel 3.  
Meldingen van overlast in Den Dolder bij de politie, 2000-2005\*

	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Overlast van/door dronkenschap	1	5	3	24	15	10
Overlast van/door drugs/medicijnen	0	0	1	0	0	1
Overlast van/door vermoedelijk gestoorde of overspannen mensen	8	13	12	10	8	5
Overlast van/door jeugd	3	2	3	5	11	16

\*cijfers tot en met november

Uit tabel 3 is af te leiden dat in 2003 het aantal overlastmeldingen van of door dronkenschap flink is gestegen. Het ligt voor de hand deze meldingen toe te schrijven aan de komst van Spinoza, dat begin 2003 van start ging. Overigens is ook Barentsz omstreeks die tijd gestart (september 2002).

Overlastmeldingen bij de politie zijn geen weergave van de feitelijke situatie. Lang niet iedereen die overlast ervaart meldt dit ook altijd aan de politie. In absolute zin laat tabel 3 een onderschatting zien. Echter, de vergelijking tussen de opeenvolgende jaren geven wel een indicatie van trends. Een trend kan zijn dat het aantal overlastincidenten toe of afneemt. Een andere trend, overigens, kan zijn dat de meldingsbereidheid van burgers toe of afneemt.

In 2004 en 2005 neemt het aantal overlastmeldingen af maar blijft hoger dan vóór 2003. Een daling in cijfers kan dus drie dingen betekenen, ten eerste, dat er minder openbare dronkenschap plaats vindt; ten tweede, dat hetzelfde gedrag minder overlastgevend wordt waargenomen c.q. ervaren; ten derde, dat mensen minder overlast zijn gaan melden. Een combinatie van deze redenen is mogelijk. Feit blijft dat de gemelde overlast van of door dronkenschap hoger is dan vroeger (voor 2003). Overlast van/door drugsincidenten wordt nagenoeg niet gemeld. Opvallend is een toename van meldingen van overlast door jeugd in 2004 en 2005. Het is onduidelijk of dit gaat om overlast door lokale jeugd of jeugdigen van Altrecht.

Overlastmeldingen kunnen leiden tot het bekeuren van de veroorzakers. Bekeuringen worden uitgeschreven op grond van overtreding van de Algemeen Plaatselijke Verordening (APV).

### APV

Een APV is een regeling die geldt voor iedereen binnen de gemeente, en die tot doel heeft de gemeente netjes en leefbaar te houden voor iedereen. Overtreding van de APV is een overtreding en geen misdrijf. Naast allerlei artikelen over afvalscheiding, aanplakken van biljetten, hondenpoep, parkeren etc. staan er in de APV een aantal artikelen om de openbare orde te handhaven. Er staat een flink aantal gedragingen in beschreven die als hinderlijk kunnen worden ervaren. Wanneer de politie hinderlijk gedrag constateert, bijvoorbeeld na een melding, is er "altijd wel een artikel in de APV te vinden op grond waarvan een boete kan worden uitgeschreven" (interview politie Zeist).

De burgemeester van Zeist heeft in 2002 een deel van Den Dolder aangewezen als een gebied waar een alcoholverbod geldt. Op grond van artikel 2.4.8. van de APV (Hinderlijk drankgebruik) "is [het] verboden op de weg (...) alcoholhoudende drank te nuttigen of aangebroken flessen, blikjes en dergelijke met alcoholhoudende drank bij

zich te hebben.” In Den Dolder geldt het verbod voor de volgende aangewezen gebieden:

- Alle als zodanig herkenbare schoolpleinen, kinderspeelplaatsen, parken, zitplekjes/banken en buurttrapveldjes.
- Alle brandgangen;
- Alle openbare parkeerplaatsen en parkeergarages
- Alle bushaltes met een omtrek van 25 meter, gerekend van de abri dan wel de haltepaal.
- In Den Dolder het NS station alsmede het hele gebied tussen Paduaweg, Marterlaan, Heezer Enghweg, Eekhoornlaan, Dolderseweg en Fornheselaan.

De door de politie aangeleverde gegevens over uitgeschreven bekeuringen in Den Dolder betreft de jaren 2004 en 2005 (tot 16 december). Voor zover deze gegevens juist geïnterpreteerd zijn, worden vrijwel uitsluitend bekeuringen uitgeschreven op grond van overtreding van de wegenverkeerswet. Bekeuringen op grond van overtreding van de APV zijn alleen in 2005 uitgeschreven. In totaal twaalf keer waarvan in zeven gevallen voor het bij zich hebben van aangebroken flessen alcoholische drank. De overige vijf bekeuringen hadden ook betrekking op hinderlijk gedrag in de openbare ruimte.

Het gering aantal bekeuringen dat is uitgeschreven op grond van de overlastartikelen in de APV moet worden toegeschreven aan de geringe aanwezigheid van de politie in Den Dolder. Het zegt weinig over het feitelijk aantal hinderlijke gedragingen in Den Dolder.

### **3.2.1 Het station**

De spoorlijn Utrecht – Amersfoort snijdt Den Dolder doormidden. Het station, dat alleen door stoptreinen wordt aangedaan, is centraal in Den Dolder gelegen. Op een steenworp afstand van het station doet het gros van de Dolderse middenstand nering. Het terrein van de W.A. Hoeve is vanaf het station via een korte wandeling bereikbaar.

Het station is het brandpunt van de overlast in Den Dolder. Veel Doldenaren maken van het station gebruik waardoor onregelmatigheden door velen worden opgemerkt. Het zijn niet alleen de bewoners van Den Dolder die van het station gebruik maken, ook mensen die van en naar de W.A. Hoeve reizen maken van het station gebruik. De mensen die in vrijheid gesteld worden van detentiecentrum Zeist (gelegen in Soesterberg) worden door justitie, met een treinkaartje, afgezet op de parkeerplaats van het station. Het merendeel van deze bijzondere groepen reizigers maakt op reguliere wijze van het openbaar vervoer gebruik: zonder dralen gaan zij naar hun plaats van bestemming. Echter, een aantal mensen doet dat niet en gebruikt het station als tijdelijke verblijfplaats of hangplek.

De mensen die het station als hangplek gebruiken vallen op omdat ze treinen laten passeren en aanstootgevende gedragingen vertonen. Hieronder valt: bier drinken, drugs gebruiken, zich luidruchtig gedragen, passanten onbeleefd aanspreken, hun behoefte op het station doen, de wachtruimte bezetten. Niet alle hier genoemde gedragingen worden door alle ‘rondhangers’ gedaan, maar in de beeldvorming lijkt dat vaak wel zo.

Met name het drinken van bier komt veelvuldig op het station voor. Het bier wordt gekocht bij de plaatselijke middenstand (Albert Hein, Aldi, Gall & Gall) en op het station opgedronken. Een medewerker van het schoonmaakbedrijf dat door Pro-rail is ingehuurd om de prullenbakken te legen en van nieuwe plastic zakken te voorzien, vertelt dat op station Den Dolder, meer dan op omliggende stations, de

prullenbakken zijn gevuld met lege bierblikjes. Tijdens de bezoeken die wij aan Den Dolder brachten, wierpen we zelf ook altijd een blik in de prullenbakken, en inderdaad was het aandeel bierblikjes tussen de rommel vaak opvallend. Niet alle afval komt ook in de prullenbakken terecht er wordt ook afval buiten de prullenbakken weggegooid.

Een woordvoerder van Pro-rail bevestigt dat bier drinken ook leidt tot vervuiling op het station. Het gaat niet alleen om weggegooid bierblikjes maar ook om urineren en soms zelfs poepen. Dit gebeurt vaak achter het gebouwtje voorbij de wachtkamer in het gezichtsveld van de bewoners van de Fornheseflat. De wachtkamer is regelmatig vervuild (sigaretten, blikjes, drugs parafernalia). Om deze reden is met een beveiligingsbedrijf afgesproken de wachtkamer 's avonds af te sluiten en 's ochtends weer te openen.

Telkens als we Den Dolder bezochten 'inspecteerden' wij de wachtruimte. Met enige regelmaat troffen we de wachtruimte vervuild aan, naast bierblikjes, etenswaren en afval van tabaks- en cannabisgebruik. Eén keer (30-11-2005) vonden we ook evidente sporen van harddruggebruik (verpakking, buisje van cocaïnepijp en verpakking van een injectienaald die waarschijnlijk is gebruikt om de cocaïnepijp te prepareren).

*Het is de vierde keer dat ik Antoin op het station zie en de derde keer in de wachtruimte. Deze keer is het avond en zit hij met André, die ook in Spinoza slaapt. Antoin is geen luidruchtig type. Hij stopt na elke slok zijn halve liter discreet onder zijn jas. André's blikje staat op de grond. Antoin rookt zware shag en André rookt een joint. Antoin had me tijdens een eerdere ontmoeting in de wachtruimte er al eens op gewezen dat het stickertje "verboden te roken" met een viltstift onherkenbaar is gemaakt. Hij vertelt dat hij op Spinoza met 1 promille mag binnenkomen. Ik besluit geen belerend verhaal te houden over overlast en wens de heren een goedenavond (31 januari 2006).*

Drinken in het openbaar én het daarmee samenhangende gedrag wordt door uiteenlopende geïnterviewden genoemd als een continue bron van ergernis. Hoewel de twee mannen in bovengenoemde veldnotitie zich rustig gedragen, en aanspreekbaar zijn, hebben zij de wachtruimte geannexeerd. Begrijpelijk, trotseren treinreizigers liever de vrieskou dan een rokerig wachthok te moeten delen met 'vage types'.

### **3.2.2 Tussen station en terrein W.A. Hoeve<sup>1</sup>**

De officiële route loopt over een voetpad (Deltapad) en de Willem Coxlaan naar het bruggetje over de provinciale weg. Deze route wordt niet zo vaak gebruikt. Veel vaker steken patiënten en personeel van de W.A. Hoeve diagonaal 'het veldje' over. Het veldje ligt direct achter de parkeerplaats van het station. Via de parkeerplaats van het aan het station grenzende Deltagebouw (waarin o.a. sportzaal, sportkantine, fitnessruimte en peuterspeelzaal zijn gevestigd) is het veldje bereikbaar. Omdat het hek van deze parkeerplaats kapot is hoeven de wandelaars ook niet via de officiële ingang van de parkeerplaats, maar kunnen door de bosjes de weg afsnijden. Aan het

---

<sup>1</sup> In deze rapportage wordt wisselend gesproken van Altrecht en W.A. Hoeve. Altrecht is een organisatie die activiteiten ontplooit op het terrein van de W.A. Hoeve maar ook op andere locaties. Bijvoorbeeld in het dorp Den Dolder waar afdeling Wier drie locaties heeft. Bij veel Den Doldenaren heet Altrecht, voor zover ze activiteiten ontplooit in Den Dolder (W.A. Hoeve en dorp), "De Stichting". Zo staat het al generaties bekend in het dorp. Wanneer we in deze rapportage spreken van W.A. Hoeve, of het terrein van de W.A. Hoeve, doelen we op het terrein dat aan de oostzijde van de provinciale weg N238 ligt.



eind van het veld gaat de wandelaar tussen de bomen door een stukje omhoog om via (alweer) een kapot hek op het bruggetje te komen.

De meeste mensen die van het Deltagebouw gebruikmaken valt de loop over het veldje niet op. De medewerkers van de peuterspeelzaal, daarentegen wel. Zij hebben uitzicht op het uitgesleten looppad en kijken ook uit op het vervallen speeltuintje aan de andere kant van het veld.

Zoals gezegd loopt het merendeel van de bezoekers / bewoners van de W.A. Hoeve linea recta naar het station of naar het terrein. Maar de mensen die dat niet doen en naar het dorp gaan om vertier te zoeken, zijn vaak op het station aan te treffen, maar vaker nog op het veldje bij de vervallen speeltoestellen waar ook twee bankjes staan. In de incidentregistratie van Altrecht-Centrum Maliebaan wordt in het begin van zomer 2005 melding gemaakt van een Spinoza cliënt die overlast veroorzaakt bij de peuterspeelzaal. De peuterspeelzaal ervaart vooral 's zomers hinder van drinkende mannen bij de vervallen speeltoestellen. De kinderen zijn dan buiten en de mannen geven de medewerkers onbehagelijk gevoel, vooral wanneer ze een praatje met de immer nieuwsgierige peuters willen maken.

Met regelmatige bierdrinkers in het dorp is door surveillerende agenten informeel afgesproken dat ze na 18:00 uur op het veldje bij de vervallen speeltoestellen met rust gelaten worden. Deze informele regeling kan uiteraard alleen effectief zijn wanneer het omstreeks die tijd ook nog licht is.

*Als ik naar het dorp ga lopen er drie jongeren van Barentsz voor me uit. Na het bruggetje gaan ze het veldje op. Ze lopen naar het speeltuintje waar een jongen met een scooter een blowtje aan het draaien is. Even twijfel ik maar dan besluit ik me bij hen te voegen. Ik groet ze met een kwinkslag, ze groeten terug en ik blijf staan. Twee jongens mompelen iets en zijn direct weer vertrokken. (...) Omdat de kale jongen (met brillette) een joint aan het draaien is, breng ik het gesprek op blowen. Ze blijken er beide wel wat vanaf te weten, althans over de wetgeving en waar je wel en niet mag blowen. (...) Ik zeg dat dit wel het vaste plekje is om te blowen "voor mij ieder geval niet", zegt de jongen met haar. De jongen op de scooter, iemand uit het dorp blijkt later, reageert niet (16 januari 2006).*

Half januari hebben we, in samenwerking met een Altrecht medewerker, twee maal de twee prullenbakken op het veldje geleegd en beide keren 'oogsten' we daar een rijke collectie lege bierblikjes.

*De eerste keer halen Hugo en ik twee blauwe vuilniszakken drinkafval van het veldje. De prullenbakken puilen letterlijk uit. Behalve tientallen bierblikjes liggen er ook een paar wodka flessen, een whisky fles en een lege fles port. Twee plastic tassen van Gall & Gall verraden de herkomst van de sterke drank. Ik ben zo verbouwereerd van de hoeveelheid blikjes dat ik hardop moet lachen: "Hugo vindt het niet leuk. Met zijn Utrechtse tongval herhaalt hij keer op keer: "Dat is toch niet normaal!". Een week later is de oogst minder maar opnieuw komt er bijna een vuilniszak blik uit de speeltuin. (11 en 18 januari 2006)*

Mensen die regelmatig de route over het veldje lopen zullen kunnen bevestigen dat links en rechts van het looppad, en tussen de bomen bij het bruggetje vaak lege bierblikjes en breezerblikjes of flesjes liggen. Het is ons onduidelijk gebleven hoe vaak deze route wordt schoongemaakt en wie daar verantwoordelijk is.

### **3.2.3 Terrein W.A. Hoeve**

Het terrein van de W.A. Hoeve is opengesteld terrein, dat wil zeggen het gaat om een privé terrein dat voor publiek is opengesteld. De beveiliging van Altrecht heeft op

de W.A. Hoeve meer bevoegdheden dan op openbaar terrein. Ze heeft bijvoorbeeld het recht om iemand de toegang tot het terrein te ontzeggen.

Het terrein van de W.A. Hoeve is sinds de oprichting toegankelijk geweest voor het publiek. Het was heel gewoon voor families uit Den Dolder om op het terrein rond te wandelen of te picknicken. De laatste jaren neemt het bezoek van dorpelingen aan het terrein af. Het heeft niet dezelfde toegankelijkheid als vroeger. Een bewoonster (sinds 1991) loopt nog wel bijna dagelijks met haar hond een rondje over het terrein maar doet dit uitsluitend in gezelschap van iemand anders. Zij vindt het niet meer zo veilig als vroeger, er gaat soms een *unheimisch* gevoel van uit. Hoewel er geen hek om het terrein staat is er dus wel degelijk sprake van een grens. Een fysieke grens in de vorm van het bruggetje en een sociale grens in de vorm van een collectief weten dat vanaf het bruggetje een onveilig gebied begint. Hoewel het objectief gezien niet waar is, op het terrein wordt intensiever gesurveilleerd dan in het dorp, is het subjectief wel waar en daar handelen mensen ook naar.

Er wordt op het terrein, ondanks het verbod hierop, veel bier gedronken en (soft) drugs gebruikt. In de prullenbakken, die wekelijks worden geleegd, liggen vaak lege bierblikjes of *breezers*. Hugo, de man die de prullenbakken leegt, zegt over zijn werk: "ik lijk wel een slijterij!", doelend op de vele drankverpakkingen die hij wekelijks verzameld. Maar ook in het struweel langs de doorgaande wegen op het terrein liggen talloze weggeworpen bierblikjes. Bij de bankjes die her en der op het terrein staan is vaak afval van cannabisgebruik te vinden. De cliëntenraad krijgt verhalen te horen van bewoners van de W.A. Hoeve dat zij zich niet prettig voelen door "rotzooi en misbruik van drugs en drank" (Veiligheidskrant 2005). Dat er op het terrein door patiënten softdrugs worden gebruikt wordt op alle niveaus binnen Altrecht erkend. Het gaat daarbij niet alleen om de afdelingen Spinoza, Roosenburg en Barentsz maar ook een aantal bewoners van Reijnvaan en Wier behoort tot de bierdrinkers en cannabisrokers. De gehanteerde onderzoeksmethode laat niet toe precieze uitspraken te doen over kenmerken van degenen die bier drinken (en/of cannabis gebruiken) op het terrein en over hun gedrag. Zowel jongeren als ouderen drinken en blowen. Bij de behandelaars is meestal wel met naam en toenaam bekend wie drinkt en wie blowt. Maar meestal reikt het zicht niet verder dan de voordeur waardoor behandelaars vaak niet weten waar en wanneer het gedag plaatsvindt.

De inhoud van de prullenbakken op het terrein geeft een indicatie waar Altrecht cliënten drinken en blowen. Deze plekken zijn ook bekend bij veel Altrecht medewerkers. De weg van het bruggetje over de N238 langs de centrale receptie, Barentsz, Roosenburg, Camper en Spinoza is voor veel cliënten de 'slagader' van de W.A. Hoeve. Allen die te voet van en naar het dorp gaan, nemen deze weg. Het paardenveldje, dat vanaf het bruggetje gezien, rechts van deze weg ligt, is een ontmoetingsplaats waar, op gezette tijden, wordt gedronken en geblowd. Vanaf dit punt loopt een pad achter Barentsz langs naar de sporthal en sociëteit De Wissel. De Wissel is een belangrijke ontmoetingsplaats voor alle Altrecht bewoners. Voor de ingang van de Wissel wordt regelmatig geblowd en om die reden worden soms ook mensen geschorst van toegang tot de Wissel.

De jongeren van Barentsz hangen vaak onder het afdak van hun eigen afdeling of rondom een bankje aan de weg. Zij kunnen nogal luidruchtig en bewegelijk zijn en zodoende de weg blokkeren.

Bij gebouw Camper is ook een ingang naar de schapenhei. Het bankje daar heeft een mooi uitzicht op de natuur en wordt regelmatig gebruikt om rustig te zitten onder het genot van een drankje en een marihuana sigaret. Op de schapenhei zelf staat nog een bankje (zonder prullenbak) dat vooral bij mooier weer wordt gebruikt.

Vanaf gebouw Camper richting Spinoza staan geen bankjes meer, althans het zijn geen verzamelplaatsen voor Altrecht bewoners. Ook de bankjes elders op het terrein lijken veel minder druk bezocht te worden door vertierzoekende bewoners.

#### *Bewoners W.A. Hoeve onderling*

De bewoners van Den Dolder ervaren overlast van (onder andere) mensen afkomstig van het terrein van de W.A. Hoeve. Maar een deel van het hinderlijk gedrag vindt ook plaats op de W.A. Hoeve zelf. Door zowel hulpverleners als de cliëntenraad is erop gewezen dat bewoners niet alleen overlastgevend (kunnen) zijn, maar dat zij ook zelf hinder kunnen ondervinden van andere bewoners.

Vooraf de meer kwetsbare bewoners kunnen zich door het gedrag van de sterkeren bedreigd voelen. Er worden incidenten gemeld van bedelen, bedreiging en afpersing. Drank- en drugsgebruik lijkt hierbij een rol te spelen maar de pikorde lijkt vooral bepaald te worden door het aantal jaren ervaring op straat. Zo zijn de jongeren van Wier en Barentsz ten opzichte van de cliënten van Roosenburg en Spinoza kwetsbaarder. Ten opzichte van Roosenburg zijn de cliënten van Spinoza het meest dominant. Daarnaast maken hulpverleners zich zorgen over de negatieve invloed die Spinoza cliënten kunnen hebben op de gemakkelijk beïnvloedbare jongeren van Barentsz en Wier en kwetsbare mensen van Reijnvaan.

*Ik kom de Remaerlaan uitlopen en zie twee mannen aan het begin van het Deltapad staan. De één wordt bij Roosenburg behandeld en de ander herken ik van Spinoza. Hij herkent mij ook. Ik stap op ze af om een praatje te maken. De Roosenburg bewoner stelt zich voor als Mo en houdt zich verder afzijdig. Hij verplaatst continu zijn gewicht van zijn ene op het andere been, het lijkt me een effect van de medicatie. De ander, Damian, is lichamelijk nogal onrustig. Hij weet niet goed wat hij met me aanmoet. Ik mag een shaggie voor hem draaien. Terwijl hij met me spreekt staat hij op een gegeven moment recht voor me, zijn gezicht net iets te dichtbij. Hij vertelt me over zijn leven en kijkt me priemend aan. Er is niets aan de hand maar ik kan me voorstellen dat een ander zich geïntimideerd zou voelen. Er komt een meisje op de fiets uit het Deltapad. Damian groet haar, loopt op haar af en troggelt een zoen af. Zij is van Reijnvaan. Volgens Damian zijn er ook bewoners van Reijnvaan die bier drinken en blowen, ook op het station. Dan gaan Damian en Mo verder, zij lopen richting Pelita en ik ga naar het station (17 januari 2006).*

In de loop van ons verblijf op de W.A. Hoeve hebben we gemerkt dat de bewoners van diverse afdelingen met elkaar en in mindere mate met het personeel samen een gemeenschap vormen. Mensen kennen elkaar, wisselen informatie uit, roddelen over elkaar, delen elkaar's gezelschap, elkaar's tabak en gaan relaties met elkaar aan. Het lijkt erop dat van elke afdeling er een aantal personen is dat cannabis gebruikt. Een aantal van hen is bovendien en mobiel en sociaal. Zij vormen min of meer een kern van personen die elkaar regelmatig ontmoeten. Vaak op het terrein van de W.A. Hoeve, soms ook in het dorp. Deze 'kern' van personen kent een paar gangmakers met daar omheen een aantal meelopers die zich, afhankelijk van stemming en gelegenheid, aansluiten. De samenstelling van deze groep is wisselend en hangt af van wie er in behandeling is. Cannabis wordt of in Utrecht of in Den Dolder gekocht. Het komt voor dat cliënten cannabis voor medebewoners kopen of geld bij elkaar leggen om een grotere hoeveelheid te kunnen kopen.

Een klein groepje wordt gevormd door mensen die drinken in het openbaar. Zij houden zich min of meer afzijdig van de sociale dynamiek op het W.A. terrein. Het groepje bestaat uit alcoholisten. Soms wordt dat groepje aangevuld met drugsverslaafden die tijdens hun verblijf in Den Dolder overstappen op bier. De meeste verblijven in Spinoza. Hun gedrag bestaat uit samen zitten en samen

drinken. In duo's of trio's gaat dat meestal rustig, wordt de groep groter, neemt ook de consumptie toe. Soms loopt het uit de hand en worden enkele mensen zo dronken dat ze niet meer kunnen lopen.

Wij hebben ons in dit onderzoek geconcentreerd op degenen die zich vaak in de openbare ruimte bevinden. Waarschijnlijk zijn er, op basis andere kenmerken en voorkeuren, ook andere subgroepjes van Altrecht bewoners.

Er gaan geruchten dat sommige Altrecht bewoners andere afpersen. We hebben geen zicht gekregen op de aard en omvang daarvan. We zijn zelf wel eens gevraagd om kleingeld (bedelen) maar ons nee is altijd gerespecteerd. Echter, de grens tussen bedelen en afpersen is vaag. Sterk aandringen het gebedelde bedrag te geven komt dicht in de buurt van afpersen.

### **3.2.4 Het dorp**

Ten behoeve van dit onderzoek zijn we op bezoek geweest bij diverse bewoners op diverse plaatsen in het dorp. Het dorp wordt in dit onderzoek aan de noordzijde begrensd door de Pleineslaan tot de Schroeder van de Kolklaan en aan de zuidzijde door de Palzerweg doorlopend in de Tolhuislaan. Aan de oostzijde vormt de provinciale weg N238 een natuurlijke begrenzing.

De meeste bewoners die wij gesproken hebben wel eens "een vreemde snuiter" in de eigen straat gezien. Maar de overlast in het dorp concentreert zich rondom het station en winkelcentrum. Daarnaast ervaren de burens van de vestigingen van Wier met enige regelmaat overlast.

Op het parkeerterrein ten westen van Albert Hein zijn vaak jongeren waargenomen die daar stonden te blowen. In het dorpscentrum zijn vaak "vage types" te zien. De ene bewoner is voorzichtiger in het labelen van deze mensen dan de andere bewoner. Sommigen zeggen zonder twijfel dat het om verslaafden gaat, anderen omschrijven meer het uiterlijk (onverzorgd gekleed) en gedrag (luidruchtig, bier drinken) zonder te categoriseren. De meeste bewoners storen zich in principe niet aan de aanwezigheid van "onverzorgde types" *sec.* Wat mensen stoort en bij sommigen ook angst oproept is het gedrag, dat is soms luidruchtig, vaak opvallend en af en toe hinderlijk (opmerkingen maken, beledigen, bedelen, agressief riposteren).

Het feitelijk aantal vervelende en opzienbarende incidenten valt in absolute zin wel mee. Echter, het effect dat van vervelende gebeurtenissen uitgaat is aanzienlijk. Het zorgt ervoor dat alle "vage types" in potentie vervelend zijn. Ook al doet iemand helemaal niet vervelends of afwijkends. Het gegeven dat iemand, die herkenbaar van Altrecht is, iemand zou kunnen lastig vallen, raar zou kunnen reageren of provoceren, zorgt ervoor dat contact met ze wordt gemeden. "Onvoorspelbaarheid" is de term die in dit verband door een aantal bewoners en winkeliers is genoemd. Onvoorspelbaarheid van gedrag vormt een continue dreiging bij de ontmoeting tussen Doldenaren en Altrechters. Overigens moet erop gewezen worden dat in de publieke ruimte onvoorspelbaarheid van gedrag, het risico op (verbale) agressie een tamelijk algemeen gevoelde dreiging is (Vuijsje & Wouters 1999). Dit geldt niet alleen voor Den Dolder.

Van verschillende kant is erop gewezen dat Den Dolder een drugsdealer in haar midden heeft. Onduidelijk is in welke producten deze persoon handelt. Echter, een aantal mensen aan wie hij verkoopt rept alleen over softdrugs. Zoals gezegd wordt er door een aantal bewoners van de W.A. Hoeve en ook van Wier cannabis gebruikt. Het ligt voor de hand te veronderstellen dat deze lokale dealer onder hen veel

klanten heeft. Deze persoon spreekt met zijn klanten op verschillende plaatsen in het dorp af. Mensen die hem kennen zien hem vaak lopen op de Dolderseweg. Voor zover bekend, gedraagt deze persoon zich niet agressief of onheus tegen bewoners. Echter, het feit dat hij drugs verkoopt roept bij mensen die dat zien afschuw en bij sommigen ook angst op.

De ondernemers die alcohol en of tabak verkopen lijken het meest last te hebben van 'vage en lastige types' in de winkel. Andere winkeliers hebben er meer indirect last van. Hoewel alle winkeliers ernstige of minder ernstige incidenten kunnen melden, bestaat hun overlast meer uit verstoring van winkelklimaat in het dorp. De incidenten brengen onrust met zich mee en ophef daarover, bijvoorbeeld in de media, brengt mogelijk reputatieschade toe aan Den Dolder.

Albert Hein Den Dolder heeft een verzorgingsgebied dat de dorpskern ver overstijgt. De bedrijfsleiding staat ervoor dat de klanten boodschappen doen als een prettige ervaring beleven. Een uitnodigend en onverstoord winkelbeeld is daarvoor een voorwaarde. Het is om die reden dat de bedrijfsleiding zich zorgen maakt om klanten die dat beeld kunnen verstoren. Haastige jongeren, onverzorgde types, onrustige patiënten en schichtige figuren verstoren het winkelbeeld meerdere keren per dag. Dat vraagt van het personeel extra oplettendheid. Enerzijds is er zorg dat producten niet worden afgerekend anderzijds is het ongewenst dat mensen bij de kassa voordringen en er is angst voor (gewelddadige) incidenten. In het (recente) verleden hebben enkele van dergelijke incidenten plaatsgevonden. Deze hadden een flinke impact op het personeel en de klanten die op dat moment aanwezig waren.

*In het kader van een dagje meedraaien bij Barentsz ga ik mee boodschappen doen in het dorp. Een jongen is verantwoordelijk voor de taak maar hij krijgt gezelschap van twee jongens die er ook even uit willen. Ada is de begeleidster die meegaat. De jongens hebben geen zin in lopen dus gaan we met de fiets. Het gaat niet echt geordend maar we komen allen ongeveer op dezelfde tijd bij AH aan. Fietsen op slot en winkel in. Niels stoot in zijn onbesuisdheid tegen iemands schouder die juist de winkel uit komt. "Au" doet de man, maar Niels beent zonder omkijken door. De drie jongens lijken de winkel in gekatapulteerd te worden. Ze lopen alledrie een andere kant op, als ballen in een flipperkast. Ik voel me verantwoordelijk maar kan weinig doen. Roepen dat ze rustig moeten doen en bij elkaar blijven creëert alleen maar meer onrust. Maar de jongens hebben geen kwaad in de zin. Het lijkt eerder dat ze zich geen houding weten te geven, het hoort bij de leeftijd. Ondertussen komen er ook boodschappen in de kar te liggen. Niels komt onderweg nog een bekende tegen. Arie groet een bekende winkelmedewerker over net iets te grote afstand. Toch nog sneller dan ik dacht staan we bij de kassa. De drie jongens lopen door, helpen wel met boodschappen inpakken maar het afrekenen doet Ada. Er blijkt voor ongeveer 2 euro te veel te zijn ingeladen. De caissière is behulpzaam en Niels stelt voor spek en een pak sap terug te leggen. Nu is het nog 5 cent over budget maar ik leg dat bij want ik had voorgesteld dure margarine te kopen. We zijn rap terug. Pfff. Na deze exercitie begrijp ik beter de zorgen van de bedrijfsleider voor het handhaven een "rustig winkelbeeld. (30 januari 2006).*

Bij de Aldi, zo mogelijk nog dichterbij het station, is zorg om optimaal winkelplezier wat kleiner. Niettemin is het personeel waakzaam wanneer er opvallende figuren binnen komen. De bedrijfsleider schat hun aantal tussen de 10 en 20 personen waarvan een klein aantal bijna dagelijks in de winkel is. Hij tekent aan dat hij van slechts enkelen regelmatig last heeft. De last speelt zich dan voornamelijk buiten af bij de winkelwagentjes<sup>2</sup>, als ze proberen het borgmuntje proberen los te bedelen. De

---

<sup>2</sup> Op diverse plaatsen in het dorp (o.a. Fornheseflat) en op de W.A. Hoeve hebben we eenzame winkelwagentjes zien staan en ons verbaasd dat die niet worden teruggebracht.

bedrijfsleider van de Aldi maakt zich, in tegenstelling tot zijn collega van Albert Hein, meer zorgen om winkeldiefstal dan om verstoring van het winkelbeeld. Wanneer iemand op diefstal wordt betrapt wordt het gestolen goed teruggenomen en de dief de winkel uitgezet. Politie wordt zelden ingeschakeld omdat het afhandelen van de winkeldiefstal te veel tijd in beslag neemt.

Een aanzienlijk deel van de bewoners heeft zelf wel eens een overlastsituatie mee gemaakt, bij anderen waargenomen, of ten minste een voorval uit de eerste hand gehoord. Zowel bewoners als winkeliers noemen als een van de factoren, die aanwezigheid van vage types extra belastend maakt, dat het steeds weer anderen zijn. In de tijd dat de W.A. Hoeve nog werd bevolkt door zwakbegaafde typetjes, was er een aantal bekende gezichten die wat *jeu* gaven aan het dorpsleven. Nu zijn niet alleen de gezellige typetjes vervangen door onverzorgde en soms onbeschofte types, ze zijn ook nog eens anoniem geworden. Die anonimiteit heeft enerzijds te maken met onpersoonlijker omgangsvormen, anderzijds met steeds wisselende gezichten.

*Sjaak is een eindje in de 40, hij is een beetje gezet ziet er verfrommeld uit. Vorige week 'betrapte' ik hem op het station toen hij er met Antoin een biertje dronk. Hij wil me apart spreken in verband met het onderzoek. Op zijn kamer (die hij met twee anderen deelt) vertelt hij dat een keer ruzie had gekregen in de Egelantier. De reden wordt me niet helemaal duidelijk, ik houd het erop dat hij zich gediscrimineerd voelde toen hij bekend maakte dat hij van Spinoza kwam. Uit woede heeft hij toen een stuk aardewerk kapot gegooid. Sjaak laat bij mij de indruk achter dat hij zich persoonlijk aangesproken voelt door het overlastverhaal, alsof hij, enigszins schuldbewust, zijn gedrag komt opbiechten in de hoop op absolutie. (15 januari 2006)*

In de zomer worden volgens enkele geïnterviewden op verschillende plaatsen buiten de directe dorpskern personen aangetroffen die bivak hebben gemaakt in de tuinen of schuurtjes van bewoners. Ook zijn er meldingen van mensen die in de portieken van de enkele appartementgebouwen die Den Dolder rijk is, overnachten en daarbij een aanzienlijke rommel achter laten. Deze moderne Swiebertjes wekken ergernis en boezemen bewoners angst in.

*Hugo, de Altrecht medewerker met wie we de prullenbakken legen, is nieuwsgierig wat er buiten het directe zicht te vinden is. Hij struint door het bos achter Spinoza en stuit op de restanten van een bivak. Er liggen campinggaz cartouches, scheergerei, lege conservenblikjes en meer voedselverpakking. We schatten dat, als het om één persoon gaat, deze er minimaal een week moet zijn verbleven. De rododendrons bieden zomer en winter een goede beschutting. (18 januari 2006)*

De beveiliging van Altrecht heeft alleen bevoegdheid op het terrein van de W.A. Hoeve. Niettemin hebben zij de opdracht regelmatig ook in de dorpskern een surveillance ronde te lopen. De bedoeling is dat zij daar cliëntèle van de W.A. Hoeve signaleren en hun gedrag (indien overlastgevend) terug rapporteren aan de betreffende afdeling. Het is onduidelijk in welke frequentie de beveiliging het 'rondje dorp' maakt. Een ondernemer noemt de bezoeken van de Altrecht beveiliging "vluchtig". Eén persoon heeft, ongevraagd, gezegd de beveiliging "nooit" in het dorp te zien.

### **3.2.5 In de trein**

Er wordt door inwoners van Den Dolder veel met de trein gereisd. Utrecht is drie stations en 12 minuten van Den Dolder verwijderd. Andersom geldt dat ook: Den Dolder is niet ver van Utrecht.

Veel mensen hebben wel eens een coupé gedeeld met Utrechtse verslaafden of alcoholisten die met ze naar Den Dolder (of Utrecht) reisden. Soms worden er sigaretten gebietst. En vooral wanneer verslaafden samen reizen ontstaat er irritatie bij medereizigers. Er wordt luid gesproken over drugs en geld en wordt er geroddeld over medegebruikers en hulpverleners. Uit dergelijke gesprekken kunnen bewoners eenvoudig opmaken dat het gaat om verslaafden. Hun vermoeden dat het om cliënten van Spinoza gaat lijkt gerechtvaardigd.

Wanneer de herriemakers uitstappen in Den Dolder wordt snel duidelijk of ze bij de W.A. Hoeve horen, immers, het pad naar het terrein begint 10 meter vanaf het station. Wanneer ze wel uitstappen maar niet naar de W.A. Hoeve is dat des te verontrustender: wat gaan ze doen?

### **3.3 Oorzaken van overlast**

De mate waarin overlast wordt ervaren hangt niet alleen af van de feitelijke gebeurtenissen maar ook van degene die ze waarneemt (Laar en Ooyen-Houben 1995, Schouten en Donker 1995). In deze paragraaf staan we eerst stil bij de overlastveroorzakers en aansluitend bij de gemeenschap Den Dolder die de overlast over zich heen krijgt.

Het eerste deel van onderzoek gaf geen helder en uitsluitend beeld opgeleverd van *welke* specifieke groepen verantwoordelijk zijn voor *welke* overlast. Bewoners en winkeliers zien wel allerlei mensen die zich afwijkend gedragen maar het is niet met zekerheid te zeggen waar ze vandaan komen of 'thuis horen'. Er leven allerlei ideeën over wie de overlast veroorzakers zijn, en waar ze vandaan komen. Maar dat beeld blijft tamelijk diffuus. Het veldwerk dat we hebben gedaan levert een scherper beeld op en inkleuring van de achtergrond van de overlast.

De meeste geïnterviewden wijzen naar cliënten of patiënten van Altrecht als belangrijkste overlastveroorzakers. In het bijzonder schrijft een aantal mensen overlast toe aan afdeling Spinoza van Centrum Maliebaan, waar verslaafden en alcoholisten worden opgevangen. Maar zo eenduidig ligt het niet. Twee van de geïnterviewde middenstanders zijn tamelijk nauwkeurig in de beschrijving van lastige klanten. Zij maken onderscheid tussen alcoholisten en verslaafden, onderscheiden daarnaast jongeren en scholieren en zien ook 'gewone' psychiatrisch patiënten.

Er is een aantal 'kandidaten' aan wie overlast kan worden toegeschreven. Bewoners van een aantal afdelingen van Altrecht en Centrum Maliebaan zijn daarin zeker ook van de partij. Daarnaast is een aantal bewoners van Wier, met drie locaties in het dorp, overlastgevend. In figuur 3 staan verschillende mogelijkheden op een rijtje. Echter, de groepen, het gedrag en omstandigheden zijn niet statisch, en dus kan per keer het klachtenbeeld verschillen, of het klachtenbeeld gelijk zijn maar de veroorzakers verschillend. Kenmerk van veel van de voorzieningen van Altrecht is dat de populaties naar problematiek ongeveer gelijk blijven maar qua samenstelling wisselen. Het gedrag dat overlastgevend is, is niet altijd hetzelfde. Vaak gaat het om openbaar drinken op het station of in het winkelgebied, dan gaat het over fietsendiefstal en een volgende keer over geluidsoverlast, vervuiling of agressie. Ten slotte zijn ook de omstandigheden dynamisch: het weer, het toezicht en groepsdynamiek.

Figuur 3. Verschillende groepen en mogelijk overlastgevend gedrag

Bron	populatie	mogelijk overlastgevend gedrag	Geconstateerd door onderzoeker
Spinoza	harddrugsverslaafden & alcoholisten	Rondhangen in het dorp en op de W.A. Hoeve, bier drinken, blowen. Agressief riposteren.	Vooral alcoholisten in het dorp. En enkele opvallende individuen
Roosenburg	harddrugsverslaafden met psychiatrisch problematiek	Rondhangen in het dorp en op het W.A. Hoeve terrein, bier drinken, blowen.	Enkelen blowen en drinken, vooral op W.A. Hoeve, soms in het dorp
Barentsz	jongeren met gedragsstoornissen en (deels) criminele antecedenten	Rondhangen in het dorp en op het W.A. Hoeve terrein, vooral blowen. Agressief riposteren.	Rondhangen in het dorp, valt weinig op tussen anderen jeugd.
Wier open	jongeren met gedragsstoornissen en cognitieve beperking	Rondhangen in het dorp, vooral blowen. Geluidsoverlast	Sterk afhankelijk van wie in behandeling is.
Den Engh	justitiële jeugdinrichting	komen alleen onder begeleiding naar het dorp	--
Dententie-centrum Zeist	o.a. 'uitzitten' van boetes	bier drinken op of bij het station	niet geconstateerd, wel indicaties
Dolderse Jeugd	jongeren die zich vervelen en kattenkwaad uithalen.	scooters, blowen in woonwijk, luid praten	scooters, blowen in woonwijk, luid praten
'opgejaagden' uit Utrecht	daklozen, harddrugsverslaafden, alcoholisten	Rondhangen in het dorp, bier drinken, criminaliteit	niet geconstateerd

### 3.3.1 Spinoza, Roosenburg en Barentsz en Wier

Er zijn drie afdelingen op het terrein van de W.A. Hoeve waarvan de cliënten mogelijk overlast in Den Dolder veroorzaken. In deze paragraaf gaan we kort in op de aard van deze afdelingen en leggen waar mogelijk een relatie met overlast in het dorp.

#### Roosenburg

Deze afdeling kent twee behandelunits: een forensische psychiatrie afdeling (FPA) en afdeling dubbele diagnose (DD). Hoewel de Roosenburg DD specifiek voor behandeling van middelengebruik is opgezet, hebben de patiënten van Roosenburg FPA vaak ook een geschiedenis van middelengebruik.

Op Roosenburg FPA komen mensen op grond van een rechtelijke titel: de patiënten hebben een delict gepleegd en de stoornis die hieraan ten grondslag ligt wordt behandeld. Het is een gesloten afdeling met 24 bedden. De behandelduur is één tot twee jaar. Dat een afdeling gesloten is, betekent niet dat mensen permanent zijn opgesloten. Roosenburg FPA is een behandelunit en patiënten krijgen op basis van de vordering in de behandeling vrijheden. Die vrijheid bestaat meestal uit toestemming om de unit voor een bepaalde tijd, bijvoorbeeld een half uur, te verlaten. Er worden regelmatig urinecontroles afgenomen. Mensen met alcoholproblematiek moeten 'blazen' bij binnenkomst.

*Vrijwel altijd als ik over het W.A. terrein loop zie ik Gerard. Hij is fors en heeft een stadse wie-doet-mij-wat-look en zit in de "uitstroomgroep" van Roosenburg. Het is een opvallende en hartelijke figuur, we groeten elkaar altijd. Hij heeft vroeger in de criminaliteit gezeten, vertelt hij me een keer, en de laatste tijd heeft hij last van hevige hoofdpijnaanvallen. Ondanks zijn hartelijkheid en toegankelijkheid, kan me voorstellen dat hij onbekenden angst inboezemt. Gerard heb ik uitsluitend op het*



*terrein gezien, nooit in het dorp. En hij maakt eigenlijk zijn stoere uitstraling niet waar. Hij is altijd vriendelijk zonder het minste spoor van agressie. Hij blowt dagelijks, nu veel minder dan vroeger, maar als hij niet blowt gaat de tijd zo langzaam (diverse ontmoetingen december en januari).*

Roosenburg DD is een afdeling voor vrijwillige behandeling. Twaalf patiënten met een combinatie van zowel een langdurig en/of ernstige verslavingsprobleem als een psychiatrische stoornis worden hier behandeld. Bij deze patiënten schiet, door de interactie van beide soorten problematiek, een behandeling alleen van het psychiatrische ziektebeeld of alleen van de verslavingscomponent tekort. De opnameduur is ongeveer 12 weken. De meerderheid van de opnames in Roosenburg DD zijn op vrijwillige basis en betreft mensen met middelen/drugsproblematiek, ongeveer éénderde zijn mensen met alcoholproblemen. Bij elke binnenkomst moeten mensen met alcoholproblemen 'blazen', een promillage hoger dan één leidt tot een zogenaamd kamerprogramma en een gesprek over het gebruik. Mensen met drugproblemen worden via urinecontroles gecontroleerd op drugsgebruik. Het sanctiebeleid is afhankelijk van de behandelovereenkomst. Sommigen mogen bijvoorbeeld wel, en anderen mogen geen cannabis gebruiken.

Bij zowel Roosenburg FPA als Roosenburg DD komt het voor dat mensen onder invloed terug keren naar de afdeling. Wanneer zij via de blaastest of urinecontroles worden 'betrap' treedt het leer- of sanctieprogramma in werking. Dit is geen garantie dat het ongewenste gedrag niet plaatsvindt. Er zullen altijd mensen zijn, die de regels ten aanzien van middelengebruik overtreden en de vrijheidsbeperkende consequenties voor lief nemen.

### **Spinoza**

Afdeling Spinoza kent twee afdelingen: een klinische afdeling waar mensen langere tijd verblijven ("klinisch", 14 bedden), en een afdeling voor kortdurende opname ("kortdurend", 17 bedden).

Op Spinoza klinisch is het streven dat mensen 3 tot 6 maanden blijven en dan doorstromen naar een woning of kamer elders. Voor sommigen past de Spinoza structuur heel goed en deze cliënten blijven veel langer. Op Spinoza klinisch is het gebruik (binnen en buiten) van harddrugs niet toegestaan. Dit wordt gecontroleerd via urinecontroles. Het gebruik van alcohol is toegestaan tot een promillage van 0,05. Overtreding leidt niet direct tot een sanctie, wel tot een gesprek over doel en voorwaarden van het verblijf. Bij herhaalde overtreding wordt de deelnemer geschorst.

De afdeling kortdurend verblijf van Spinoza, is opgezet als een time-out voorziening, dat wil zeggen dat cliënten kortdurende verblijfscontracten krijgen. Mensen met alcoholproblematiek krijgen contracten van 7 dagen aangeboden en gaan weer 7 dagen 'af'. Drugsverslaafden gaan 3 dagen 'op' en 4 dagen 'af'. Voor mensen met alcoholproblemen is het gebruik van alcohol binnen en buiten de afdeling niet toegestaan, ontwenning wordt ondersteund met medicatie. Bij elke binnenkomst wordt alcoholgebruik door middel van een blaastest gecontroleerd. Ook wordt de bagage en de kleding gecontroleerd op bezit van alcohol. Bij druggebruikers wordt 2 keer per week de urine gecontroleerd. Ontwenning is voor druggebruikers geen voorwaarde.

De basis van de behandeling bij Spinoza bestaat uit het bieden van een "stressarme omgeving". Vrijwel alle cliënten van Spinoza komen uit de stad waar ze een overdaad aan prikkels krijgen: naast alcohol en drugs, is dat een voor een aantal een gebrek aan basisveiligheid. Door relatief weinig druk op te leggen worden ze verleid

om trouw aan het programma te blijven, waardoor ze geestelijk en lichamelijk kunnen verbeteren.

Nu Spinoza ruim 2 jaar operationeel is, merkt het team dat de mensen die zij tegenwoordig op de afdeling "kortdurend" binnen krijgen er slechter aan toe zijn dan bij aanvang van het project. De minder problematische gevallen zijn in de beginperiode als het ware afgeroomd.

*Tijdens de avondmaaltijd (afdeling kortdurend) zitten zo'n tien mannen aan tafel. Een flink aantal van hen heb ik al bij andere gelegenheden gesproken. Ik vraag de aandacht en leg nog eens de achtergrond en doelstelling van het onderzoek uit. Uit de reacties maak ik op dat de meeste van hen het klachtenbeeld wel herkennen. Toch is er ook een breed gedragen "maar wij niet alleen." Ook op andere afdelingen wordt alcohol gebruikt en gebloed, luidt de stelling. Beer voegt daar aan toe: "In de loop van de tijd dat we hier komen hebben we geleerd ons beter te gedragen. We zijn rustiger geworden." (17 januari 2006)*

Een van de manieren waarop Centrum Maliebaan probeert de ongewenste neveneffecten van Spinoza in te dammen is de aanstelling van een veldwerker. Hij is aangesteld omdat er klachten uit het dorp kwamen. De veldwerker organiseert enerzijds sportactiviteiten (die matig bezocht worden), anderzijds 'surveilleert' hij regelmatig over het terrein en in het dorp op zoek naar overlastgevende situaties. Hij spreekt mensen aan op hun gedrag en koppelt dat eventueel terug aan het behandelteam. Veel ondernemers en andere belanghebbenden hebben zijn telefoonnummer. Als er meldingen of tips zijn gaat hij erop af en probeert de overlastsituatie te beëindigen.

Aanwezigheid van cliënten in het dorp is op zich geen reden om in te grijpen. De veldwerker kijkt naar gedrag en grijpt op grond daarvan wel of niet in. De veldwerker houdt een registratie bij van incidenten. Alleen die incidenten worden geregistreerd waarbij daadwerkelijk is ingegrepen. Een waarschuwing aan iemand om zich netjes te (blijven) gedragen haalt de registratie niet. Uit zijn registratie blijkt dat in eerste helft 2005 hij een 15-tal keer daadwerkelijk heeft ingegrepen. Het gaat hierbij in meerderheid om incidenten op het W.A. terrein. Verder blijkt uit de registratie dat het grootste deel van de incidenten wordt veroorzaakt door cliënten van Spinoza. Hij heeft meer dan eens laveloze Spinoza mensen met een busje opgehaald en op een plek afgeleverd waar zij hun roes konden uitslapen. Hier kan sprake zijn van onderregistratie van niet-Spinoza incidenten, het registratiesysteem staat nog in de kinderschoenen.

Een andere manier om eventuele overlast te verminderen is toestaan dat de cliënten op bepaalde plaatsen in Spinoza (de tuin en het balkon) cannabis gebruiken.

### **Barentsz**

Afdeling Barentsz is gericht op adolescenten en jongvolwassenen met psychiatrische stoornissen en daarmee samenhangend ernstig grensoverschrijdend gedrag. Er zijn mensen die op vrijwillige basis worden behandeld (open) en mensen die op grond van rechterlijke titel in behandeling zijn (gesloten). Barentsz is gestart in september 2002 en beschikt in totaal over 24 bedden. Een hulpverlener omschrijft de jongeren van Barentsz als kwetsbaar maar heftig. In één op één contacten zijn ze meestal heel goed aanspreekbaar. In de groep is het gedrag opstandiger.

De behandelduur op Barentsz is 12 tot 16 maanden. Mensen die voor observatie worden opgenomen verblijven maximaal 3 maanden. De behandeling bestaat uit een combinatie van groepstherapie, medicatie en individuele therapie. Daarnaast krijgen

de jongeren een op maat gemaakt onderwijsaanbod. Niet alle jongeren maken volledig gebruik van het programma aanbod.

Het programma loopt gewoonlijk tot 16:00 uur. Daarna zijn ze vrij. De jongeren koken zelf hun maaltijden (niet dagelijks) en doen daarvoor, maar ook voor het ontbijt en de lunch, boodschappen in het dorp.

Een van de problemen waar de behandelaars van Barentsz mee worden geconfronteerd is het cannabisgebruik, en regelmatig ook alcoholgebruik van de jongeren. Een beleid van *zero tolerance* bleek onhaalbaar. Op de afdeling en op het W.A. Hoeve terrein mag niet worden gebruikt. Toenemende controle op naleving van dit verbod, leidt tot gebruik uit het zicht van de beveiliging en dus gedeeltelijk tot verschuiving naar het dorp. Om deze problemen te tackelen is geëxperimenteerd met een hangplek op het terrein van de afdeling waar cannabisgebruik werd gedoogd. Echter, deze plek trok ook cliënten van andere afdelingen, en zelfs van buiten het terrein, waardoor zowel vanuit een openbare orde perspectief als vanuit een behandelperspectief, de hangplek is opgeheven.

's Avonds sta ik wat te praten met wat dorpsjeugd aan de Dolderseweg. Een paar minuten geleden heb ik kennis gemaakt met Eduard, de man die cannabis verkoopt. We staan te praten over het verschil tussen dealen en je vrienden helpen als twee Barentsz jongeren aan komen lopen. Ze hebben waarschijnlijk net gebeld want Eduard zei al dat ze eraan zouden komen. De Barentsz jongeren lijken wat geïntimideerd door de grote groep. We schudden handjes. Discreet neemt Eduard het tweetal apart om ze te kunnen helpen. (31 januari 2006)

Een ander issue waaraan door Barentsz wordt gewerkt is de invulling van de weekends wanneer er geen programma aanbod is. Er wordt geprobeerd voor de jongeren een zinvolle tijdsbesteding buiten Den Dolder te organiseren, bijvoorbeeld familiebezoek.

### **Wier**

De doelgroep van Wier zijn mensen met een lichte verstandelijke beperking in combinatie met ernstige gedragsproblematiek en/of psychiatrische stoornissen, die één of meerdere delicten hebben gepleegd met een reëel risico van recidive en/of verergering cq verharding van delicten. Wier gesloten is gevestigd op het terrein van de W.A. Hoeve en heeft 26 plaatsen (met deze afdeling hebben we niet apart contact gezocht). Wier open heeft in totaal 12 plaatsen verdeeld over drie locaties in Den Dolder dorp. Bij de vestiging aan de Marterlaan wonen maximaal acht cliënten en één in het appartement. In het appartement aan de Tolhuislaan wonen drie cliënten en in een huis in Bosch en Duin nog eens vijf.

Wier open aan de Marterlaan heeft de meeste cliënten. Het is sterk afhankelijk van de samenstelling van de groep of en wat voor soort overlastgevend gedrag merkbaar is. In de zomer van 2005 was de groep cliënten lastiger dan de cliënten in de daaropvolgende winter. De cliënten die in de zomer (2005) in behandeling waren, bijvoorbeeld, hielden zich veel meer bezig met blowen en drinken dan de groep waarmee wij in januari kennismaakten. Het cannabisgebruik is een reden om de behandeling te staken wanneer het de behandeling in de weg staat. Geprobeerd wordt het (reguleren van) cannabisgebruik in de behandeling te integreren. Hetzelfde geldt voor het drinken van alcohol.

*Een van de bewoners van Wier Marterlaan werkt bij de groenvoorziening van het W.A. terrein. Op een gegeven moment sta ik met hem te praten. Als het gesprek op bekeuringen komt voor drinken in het openbaar zegt hij dat hij die middag ook een bekeuring heeft gehad. Ik spits mijn oren want hij lijkt me niet het type 'openbare*

*drinker'. Hij zegt dat hij nog net door de dalende spoorbomen naar de overkant glipte. De politie die daar toevallig stond te wachten had hij niet gezien. Hij kreeg een bekeuring van 97 euro. "Die gaat op de stapel schulden", zegt hij. (18 januari 2006)*

### **Andere bronnen van overlast**

In deze paragraaf sommen we een aantal andere (potentiële) overlastbronnen op en geven een korte toelichting.

#### *Detentiecentrum Zeist*

Via de officiële kanalen van justitie hebben wij geen relevante informatie over Detentiecentrum Zeist kunnen achterhalen. Echter, via verhalen van bewoners van Spinoza, die zelf ooit in Detentiecentrum Zeist verbleven, via eigen waarneming en een ondernemer, hebben wij onderstaande informatie verkregen.

In deze justitiële inrichting worden drie categorieën mensen vastgehouden: uitgeprocedeerde asielzoekers, bolletjesslikkers en mensen die boetes moeten uitzitten of daarvoor worden gegijzeld op grond van de zogenaamde "Wet Mulder". De laatste categorie is vaak korte tijd in detentie (van enige dagen tot enkele weken). Zij worden met een busje van justitie en een treinkaartje afgezet op de parkeerplaats van station Den Dolder. Wanneer de ontslagen gedetineerde zelf geen tas heeft worden de persoonlijke eigendommen in een blauwe plasticzak meegegeven. Soms gaan ze in plaats van direct naar de plaats van bestemming eerst wat drank kopen bij de lokale middenstand. Deze wordt in de trein of ergens in Den Dolder genuttigd.

*Behalve lege blikjes en sigarettenpeuken laten mensen soms ook papieren achter. Zo vind ik in november een schorsingsbrief van iemand van een Utrechts zorgcentrum en half januari tref ik een lege envelop aan met het logo van Detentiecentrum Zeist met daarop handgeschreven een naam en ontslagdatum in de rechterbovenhoek. Een week later ligt er weer een papier van Detentiecentrum Zeist, nu is het een mutatieoverzicht van de rekening-courant van een gedetineerde.*

#### *Lokale jeugd*

Net als vrijwel iedere gemeente in Nederland, is ook Den Dolder bekend met het fenomeen hangjongeren. Bekende hangplekken zijn aan de Boswijcklaan en de Dolderseweg bij Pelita ook hebben ze een tijdje een kleedkamer van DOSC als verzamelplek gebruikt. Als het weer en de buurt het toelaat zijn ze er bij redelijk weer vaak op een van de buitenplekken te vinden.

*Het is een zachte avond en ik besluit nog even de hangplekken te checken. Bij het bankje op de Dolderseweg staan vijf jongens waarmee ik aan de praat raak. Eén van hen heeft wiet waarmee achter elkaar jointjes worden gedraaid en gedeeld. We praten over allerlei zaken Dolderse zaken variërend van hun druggebruik, hun ruzies hun omgang met de politie en andere avonturen (lievertjes zijn het niet). We praten ook uitgebreid over hoe ze tegen de bewoners van Altrecht aankijken. De meningen zijn verdeeld. Een vindt van hen 'die verslaafden' maar niets en vindt dat ze weg moeten. De anderen kijken er met meer begrip tegenaan. Er is besef dat mensen van Altrecht problemen hebben en een kans verdienen. Het lijkt wel of de jongeren van Den Engh ze meer ontzag in boezemen, alsof dat de echte criminelen zijn. Een of twee van de jongens kennen een paar Altrecht bewoners bij naam. Ze komen ze soms tegen op de hangplekken. Ik hoef niet bang te zijn dat ze slecht worden beïnvloed, verzekeren ze me. "Het is eerder andersom", grapt er een. (17 januari 2006)*

Wanneer we het met jongeren over drugsgebruik hadden ging het bijna alleen om cannabis. Het gebruik van harddrugs als cocaïne en XTC kwam slechts zijdelings ter sprake. Het wordt bij uitzondering gebruikt en slechts door enkele jongeren. Het is

niet uit te sluiten dat er in de uitwisseling tussen Altrecht cliënten en dorpsjeugd incidenteel ook genoemde harddrugs een rol spelen.

Bij zowel een aantal bewoners als bij de jongeren zelf is er het besef dat er in Den Dolder weinig te beleven valt. De disco's in de Maria Christinakerk, die werden georganiseerd door Stichting Djoin, waren een succes voor de jongeren maar werden door de kerkleiding minder gewaardeerd vanwege de geluidsoverlast, de massale overtreding van het rookverbod en de vervuiling van de omgeving. Onduidelijk is of de discoavonden in de toekomst worden voortgezet in de kerk. De jongeren met wie we hebben gesproken geven aan dat er zowel voor de lokale jeugd als voor de mensen van Altrecht vertier zou moeten zijn.

### **3.3.2 De kant van de waarnemer van overlast**

Aan kant van de waarnemer van overlast, moeten we Den Dolder als gemeenschap in ogenschouw nemen. Den Dolder, binnen de eerder geschetste geografische grenzen, is een kleine gemeenschap, er wonen zo'n 2.200 mensen (persoonlijke communicatie G. Jansen). Den Dolderaren zijn gewend om met patiënten van "De Stichting" samen te leven. Historisch gezien was er eerst de psychiatrische kliniek en toen pas Den Dolder zoals we dat nu kennen.

Een ander kenmerk van Den Dolder is het verenigingsleven. Er zijn veel levendige verenigingen waarin veel Den Dolderaren elkaar ontmoeten. Een hoge participatiegraad in het verenigingsleven is een teken dat mensen op elkaar zijn betrokken en dat er sprake is van onderlinge solidariteit en vertrouwen, oftewel Den Dolder heeft veel sociaal kapitaal (Putnam, 2000). Goed en slecht nieuws verspreidt zich snel in het dorp. Als er dorpsbelangen in het geding zijn dan is de betrokkenheid groot. De onderlinge solidariteit wordt nog eens versterkt doordat mensen zich niet zo zeer inwoners van Zeist maar Dolderaren voelen. "Zeist bekommert zich niet om ons" zo typeren verschillende geïnterviewden hun relatie tot het lokale bestuur. Keerzijde van grote onderlinge betrokkenheid is dat buitenstaanders niet gemakkelijk worden geaccepteerd (Portes 1998, Komter e.a. 2000, Putnam 2000). Het sluiten van Spinoza en het weren van mensen met middelenproblematiek op andere afdelingen is regelmatig gehoorde oplossingsvariant.

*Op het middenstandsbankje komt een mevrouw naast me zitten. Ze wordt zo opgehaald door haar schoondochter. Ze heeft 10 jaar op de WA hoeve gewerkt: "s ochtends ging ik er lachend heen en 's middags ging ik gierend naar huis." Ik maak op dat ze als schoonmaakster heeft gewerkt. Ze had het enorm naar haar zin met de patiënten. Maar als ik verslaafden ter sprake breng verandert haar gezellige conversatie radicaal. Verslaafden zijn anders dan psychiatrische patiënten. Ze gooien hun leven te grabbel en krijgen gratis medicijnen en behandeling. Ze moesten verplicht afkicken, liefst op een eiland. Haar man is aan "de kanker" overleden en moest gedeeltelijk zelf zijn medicijnen betalen. Zij (de verslaafden) krijgen alles gratis. Ze heeft ook over andere onderwerpen een nogal reactionaire mening. Dan komt haar schoondochter en we nemen hartelijk afscheid. (19 oktober 2005)*

De ontwikkelingen op Altrecht in de afgelopen jaren laten een verandering in de patiëntenpopulatie zien. De wat oudere zwakbegaafde typetjes hebben plaats gemaakt voor een jongere populatie met een zwaardere problematiek. Die verandering in populatie, met als meest zichtbare deelgroep de cliënten van Spinoza, heeft het dorp sterk bewust gemaakt van de aanwezigheid van Altrecht en de ontwikkelingen in de cliëntenpopulatie. Zonder te bagatelliseren kan worden gesteld dat de vredige dorpsidylle is verstoord. De bewoners van Den Dolder hebben nu, vaker dan vroeger, te maken met gedrag dat ze alleen kennen van grootstedelijke settings. Wat mensen de onaangename kant van de stad vinden hangt nu rond in het dorp. Hierdoor lijkt de leefruimte in Den Dolder te zijn ingeperkt. Aversie tegen

onaangepast gedrag, overigens, is niet alleen een ergernis voor mensen uit Den Dolder. In de grote steden wordt met een combinatie van repressie en zorg sterk ingezet op het uit het straatbeeld halen van daklozen, verslaafden, hangjongeren etc. Overlastgevend gedrag is overal ongewenst, maar lijkt in Den Dolder, door zijn schaal, historie en karakter, extra hard aan te komen.

Zoals gezegd komt de overlast niet in gelijke mate op alle plaatsen in het dorp voor. Het beperkt zich voornamelijk tot het winkelcentrum, het station, het veldje en het terrein van de W.A. Hoeve. Bovendien is niet dagelijks sprake van overlast (annexatie openbare ruimte of hinderlijk en onaangepast gedrag). Niettemin lijkt er een algemeen gevoel te zijn dat de draagkracht van het dorp steeds meer op de proef wordt gesteld. De geplande uitbreidingen op de W.A. Hoeve voeden dat gevoel.

### **Nabuurschap**

In de beleving van geïnterviewde bewoners en ondernemers speelt de manier waarop veranderingen op de W.A. Hoeve met het dorp zijn gecommuniceerd een belangrijke rol.

Vooropgesteld dient te worden dat, volgens de geïnterviewden, waar Altrecht en Centrum Maliebaan iets aan de overlast kunnen doen, ze dat ook moeten doen. Maar er bestaat ondanks ergernis en onvrede toch wel enig begrip dat de W.A. Hoeve een maatschappelijke taak heeft. Enerzijds is er onder dorpsbewoners gelatenheid: “we kunnen het toch niet tegenhouden”, anderzijds is er, zij het in mindere mate, besef dat de maatschappij uitvallers kent die opgevangen en behandeld moeten worden.

Wat bewoners en ondernemers frustrereert is dat ze niet tijdig worden geïnformeerd over veranderingen in de cliëntenpopulatie. Pas een jaar na de komst van Spinoza zijn de bewoners van Den Dolder hiervan op de hoogte gebracht. Dit achteraf informeren heeft bij veel mensen kwaad bloed gezet. De W.A. Hoeve wordt in de ogen van geïnterviewden een arrogante en onbetrouwbare buurman. Zoals iemand die zonder overleg een snelgroeiende boom plant en daarmee de tuin van de burens in de schaduw zet. Veel Doldenaren ervaren de zichtbare aanwezigheid van stadse, deviante figuren als een schaduw over het dorp.

Het is overigens niet duidelijk wie nu voor de gebrekkige communicatie verantwoordelijk wordt gehouden: Altrecht of Centrum Maliebaan. Voor bewoners maakt het niet zoveel uit, met een hoofdknikje verwijzen ze naar “De Stichting”. Opmerkelijk is in dit verband de uitgave van de “Veiligheidskrant 2005 Willem Arntsz Hoeve”. Deze is alleen verspreid onder het personeel van de W.A. Hoeve. Bewoners van Den Dolder hebben met vergelijkbare veiligheidsproblemen te maken, zij het in mindere mate. De cliënten van de W.A. Hoeve vertoeven niet alleen op het terrein maar ook in het dorp, “waarom wordt er niet aan ons gedacht?” zo luidde een reactie.

Opgemerkt dient te worden dat de kritiek ook opbouwend is en er ideeën zijn geopperd die de communicatie tussen Altrecht en Den Dolder zouden kunnen verbeteren, variërend van overlastmeldpunt tot het afsluiten van een beheersovereenkomst tussen het dorp en Altrecht.

## 4. Conclusie en mogelijke oplossingen

### Conclusie

Dit rapport probeert inzicht te verschaffen in overlast in Den Dolder. Centrale vraag is waar deze overlast uit bestaat en of deze afkomstig is van cliënten van de W.A. Hoeve (Altrecht en Centrum Maliebaan) en door welke (sub)groepen deze wordt veroorzaakt.

Het grootste deel van de overlast wordt gedomineerd door het gebruik van alcohol en softdrugs in de openbare ruimte (inclusief terrein W.A. Hoeve). Het deel van Den Dolder dat het meest te leiden heeft van overlast strekt zich uit van het winkelcentrum, via het station in de richting van de W.A. Hoeve. In het kielzog van met name drankgebruik en daarnaast cannabisgebruik is er vervuiling en ander hinderlijk (verbaal) gedrag geconstateerd. Daarnaast lijkt onaangepast gedrag (in winkels en buitenruimte) een groot deel van de irritatie uit te maken. In de winter wordt er minder overlast ervaren dan in het voorjaar en de (na)zomer. Het gebruik van harddrugs wordt, behoudens enkele incidenten, niet gerapporteerd. Den Dolder overheerst het gevoel dat de laatste drie jaar (vanaf 2003) het leefklimaat is verslechterd.

De overlast wordt grotendeels veroorzaakt door cliënten van de W.A. Hoeve die te kampen hebben met verslavingsproblematiek. Het betreft vaak cliënten van Spinoza maar ook van andere afdelingen, zij het in mindere mate.

Het weren van verslaafden van de W.A. Hoeve en Den Dolder wordt door een aantal dorpsbewoners gezien als een radicale maar de beste oplossing. Oplossingen met respect voor beide partijen worden gedacht in de richting van uitbreiding van het toezicht door de W.A. Hoeve en verbetering van de communicatie tussen Altrecht en Den Dolder.

### Mogelijke oplossingen

In de afgelopen jaren is de populatie van de W.A. Hoeve structureel veranderd. De problematiek is verzwaard met mensen met gedrags- en persoonlijkheidsstoornissen en mensen met verslavingsproblematiek. Deze verschuiving van problematiek brengt een nieuwe verantwoordelijkheid voor de W.A. Hoeve met zich mee: naast de aandacht voor veiligheid en overlast op de W.A. Hoeve komt er ook meer aandacht voor deze aspecten in relatie tot gastheer Den Dolder. Traditioneel is er al veel contact tussen de W.A. Hoeve en het dorp. De recente overlastproblematiek zet de relatie in een nieuw perspectief. Naast een reeds lang bestaande culturele relatie (o.a. 5<sup>e</sup> Seizoen, Toneelvereniging) lijkt versterking van de relatie op het gebied van veiligheid en overlast gewenst.

Hoewel er in Den Dolder teleurstelling en wantrouwen is ten aanzien van Altrecht en Centrum Maliebaan, veroorzaakt door een gebrekkige communicatie, is er ook een breed gedragen besef dat de W.A. Hoeve niet uit het dorp zal verdwijnen. De veranderde populatie en bij behorende problematiek hebben Den Dolder en de W.A. Hoeve gemaakt tot burens tegen wil en dank. De ideeën die in het dorp leven over de oplossing van de overlast in het dorp variëren van sluiting van Spinoza, een ander bejegeningssysteem (minder vrijheden), uitbreiding toezicht door de W.A. Hoeve, tot betere communicatie van de W.A. Hoeve met Den Dolder.

Amerikaans onderzoek naar de opinie over het functioneren van een "state mental hospital" laat zien dat de *host community* (40.000 inwoners) vindt dat een van de belangrijkste taken van de kliniek het waarborgen van de veiligheid is. De *host community* vindt de verslaafde en dakloze patiënten van psychiatrische kliniek

“gevaarlijk” en “onvoorspelbaar”. De onderzoekers verklaren dit door de grote zichtbaarheid van verslaafden en daklozen in het centrum van de *host community* (Wolf & Stuber, 2002). In Den Dolder is een vergelijkbare reactie te zien: de oude populatie van de W.A. Hoeve werd met begrip en goedwillendheid bejegend. De nieuwe populatie, waarin jongeren met gedragsproblemen, verslaafden en daklozen domineren, zijn minder goedaardig en typetjes-achtig. Zij gedragen zich vervelender en laten zich daar bovendien minder gemakkelijk op aanspreken. Het is deze groep die het beeld van de W.A. Hoeve bepaalt en ze kunnen veel minder rekenen op compassie en welwillendheid.

Uit de gesprekken komen twee constructieve oplossingsrichtingen naar voren. De eerste zet in op een grotere verantwoordelijkheid van de behandelende afdeling voor het gedrag van hun cliënten buiten de muren van de behandelunit. De tweede groep van suggesties gaat meer richting een verbetering van de communicatie tussen Altrecht / Centrum Maliebaan en hun buurman: Den Dolder.

### *Huisregels*

De meeste afdelingen van de W.A. Hoeve bevinden zich op een voor publiek opengesteld terrein. De beveiligers van Altrecht hebben op dit terrein bijzondere bevoegdheid. Zij controleren en sanctioneren op overlastgevend gedrag. Wanneer mensen worden betrapt op, bijvoorbeeld, drinken of blowen en de beveiliging ziet aanleiding om aan dit gedrag een eind te maken, dan wordt er ook gerapporteerd naar de behandelende afdeling. Op het terrein van de W.A. Hoeve neemt Altrecht verantwoordelijkheid voor het gedrag van de cliënten; uitbesteedt aan de afdeling beveiliging. De afdelingen zelf lijken zich niet actief te bemoeien met het gedrag buiten de afdeling. Althans, zij nemen geen verantwoordelijkheid voor het effect van het gedrag op de buitenwereld, zij zijn in hoofdzaak gericht op het gedrag voor zover dat invloed heeft op de voortgang van de behandeling. Uitzondering is Spinoza, dat een veldwerker inzet om overlastgevend gedrag buiten de afdeling te signaleren en eventueel in te grijpen. De aard van de behandeling op Spinoza geeft daar ook aanleiding toe. Spinoza cliënten kennen geen gestructureerd en verplicht dagprogramma. Zij hebben vrijheid om op het terrein en in het dorp rond te wandelen, mits ze om 22:00 uur binnen zijn. Overtredingen op het gebied van drank en drugsgebruik staan ook hier in het teken van de behandeling en niet in het teken van de openbare orde.

Suggesties voortkomend uit het onderzoek gaan in de richting van het incorporeren van concrete gedragsregels die betrekking hebben op het gedrag buiten de afdeling en buiten het terrein van de W.A. Hoeve. Elke afdeling (Spinoza, Wier, Barentsz en Roosenburg) zou de huis- en gedragsregels kritisch moeten beoordelen op hun mogelijk effect op de openbare orde. Huisregels (en eventueel behandelcontracten) zouden kunnen worden aangepast om de wellevendheid op het terrein en in het dorp zoveel mogelijk te dienen.

Echter, regels zonder handhaving zijn als lege hulzen. Het past in deze benadering om naast de veldwerker van Spinoza ook veldwerkers vanuit andere afdelingen in te zetten, of, veldwerk te organiseren als een functie van de W.A. Hoeve als geheel. Het veldwerk is dienstbaar zowel aan de afdelingen als aan het dorp. Uiteindelijk kan ook de cliënt profiteren van het veldwerk, vooral degenen die op enig moment weer een plaatsje buiten de W.A. Hoeve krijgen. Belangrijk is dat het veldwerk kennis heeft van en affiniteit heeft met de behandelende afdelingen. Hinderlijk gedrag in de openbare ruimte, ook in Den Dolder, kan worden beëindigd en teruggekoppeld aan de behandelende teams.



### *Blowen en drinken*

Door diverse cliënten van Altrecht zijn we erop gewezen dat de behoefte om een biertje te drinken en/of een blowtje te roken legitiem is. “Sommigen zitten hier maanden en dan is het toch normaal dat je wel eens een biertje wil drinken?”, pleit een medewerker (cliënt) van de groenvoorziening. Het huidige drugsbeleid leidt soms tot paradoxale situaties waarbij bezit van cannabis op de afdeling kan leiden tot schorsing of een schriftelijke waarschuwing, terwijl tegelijkertijd cliënten van diezelfde afdeling tegen de gevel geleund, ongestraft, staan te blowen (Barentsz 30 en 31 januari 2006). Om het verhaal verder te compliceren, er zijn ook voorbeelden van mensen die pas begonnen met drugsgebruik nadat ze in Altrecht waren opgenomen.

Bij Altrecht is het besef dat drank- en drugsgebruik niet kan worden uitgebannen diep doorgedrongen. Net als in andere psychiatrische ziekenhuizen, zit Altrecht in de spagaat tussen sanctioneren van overtredingen enerzijds en het reguleren van het gewraakte gedrag anderzijds (Psy, 2005). Het ligt voor de hand het concept van ‘gebruiksruimten’ voor cannabis en alcohol op het terrein verder op wenselijkheid en haalbaarheid te onderzoeken. Hierbij dient aandacht geschonken te worden aan de verwerving van drugs door de cliënten (Volkskrant 30 januari 2006) en aan de invloed van gebruikers op niet-gebruikers en op beter-niet-gebruikers.

### *Aan- en afvoer van cliënten*

Hoewel Den Dolder een relatief grote verhuismobiliteit kent, is het verloop lang niet zo groot als op de diverse behandelinstellingen. Het dorp krijgt continue te maken met nieuwe gezichten. Hoe langer het verblijf op een afdeling hoe bekender een gezicht wordt maar tegen de tijd dat iemand een bekend en dus voorspelbaar gezicht wordt, is de behandeling afgelopen en verdwijnt de persoon uit het dorpsbeeld.

Dit fenomeen doet zich nog sterker bij Spinoza voor. Op de afdeling “kortdurend” krijgen mensen verblijfscontracten van 3 of 7 dagen. In de ogen van een aantal mensen dat deze regeling kent, zouden deze mensen niet ‘te vroeg’ mogen aankomen en niet ‘te laat’ uit Den Dolder mogen vertrekken. Een praktische manier om deze suggestie vorm te geven is het ophalen en wegbrengen van nieuwe cliënten, meestal van en naar Utrecht.

Een vergelijkbare suggestie wordt gedaan ten aanzien van in vrijheid gestelde personen van Detentiecentrum Zeist. In plaats van ze naar station Den Dolder te brengen, zoals nu gebeurt, zouden ze ook naar Amersfoort of Utrecht kunnen worden gebracht waar zij anoniem hun reis kunnen vervolgen.

### *Communicatie*

Bewoners en ondernemers hebben behoefte aan informatie over veranderingen én aan plannen voor verandering. Het achteraf informeren over voltrokken veranderingen wekt wantrouwen. Hoewel bewoners nu via de website van Altrecht te weten zouden kunnen komen dat er veranderingen opkomst zijn, wordt dat niet als voldoende beschouwd. Een pro-actief communicatiebeleid is noodzakelijk. Het moge een open deur zijn: communicatie is niet alleen maar “beter uitleggen wat we doen” maar ook het delen van verantwoordelijkheid en zoeken naar voor alle partijen bevredigende oplossingen van ervaren knelpunten.

Wier heeft een drietal woningen in het dorp. Op gezette tijden wordt een buurtoverleg georganiseerd. Echter, gezien de negatieve ervaringen die enkele burens van Wier hebben, lijkt een opfrissing van buurtoverleg wenselijk. Bij Wier open lijkt het integreren van “goed nabuurschap” of “sociale vaardigheidstraining” goed in een behandeling te passen die is gericht op zelfstandig wonen.

Op dit moment wordt door Altrecht aan een pro-actief communicatiebeleid vorm gegeven. Altrecht geeft huis-aan-huis een krant uit, organiseert workshops en heeft een open dag gehouden. De veldwerker van Centrum Maliebaan zal door het dragen van bedrijfskleding voor Den Doldenaren beter herkenbaar worden, en de beveiliging van Altrecht laat af en toe zijn neus in het dorp zien. Stuk voor stuk manieren om bekend en gekend te raken in Den Dolder. Omdat het W.A. Hoeve terrein in de beleving van bewoners minder toegankelijk is geworden, deed een hulpverlener de suggestie in het dorp een Altrecht informatiepost met spreekuur (+ vacaturebank en expositieruimte) te openen.

De in oprichting zijnde adviesraad, onder andere bestaande uit bewoners en ondernemers van Den Dolder, kan structureel Altrecht 'voeden' met signalen, ideeën en oplossingsstrategieën die het nabuurschap harmonieus kunnen laten verlopen.

## 5. Geraadpleegde bronnen

Braster, JFA (2000). *De kern van casestudy's*. Assen: Van Gorcum.

Coumans AM (2005). *Survival on the fringes of society. Marginalisation and hardening among chronic heroin users* (proefschrift). Maastricht: Universiteit van Maastricht.

Decorte T, B de Ruyver, P Ponsaers, M Bodein, A-C Lacroix, S Lauwers, P Tuteleers (2004). *Drugs en Overlast. Studie van het fenomeen, de beheersing en de effecten van druggerelateerde overlast en dit vanuit verschillende invalshoeken*. Gent: Academia Press.

GGZNederland (2004) *De krachten gebundeld, ambities van de GGZ*. Amersfoort: GGZ Nederland.  
(<http://www.ggznederland.nl/visiedocument/brochure.pdf>, gevonden 5 december 2005)

GGZNederland (jaartal onbekend) *Trendanalyse Stuurgroep Visiedocument*. Amersfoort: GGZ Nederland. (<http://www.ggznederland.nl/visiedocument/trends.html>, gevonden 15 oktober 2005)

Braam R, Verbraeck H en Trautmann F (2004) *RAR Handboek problematisch middelengebruik. Rapid assessment en response methode voor doelgroepen met problematisch middelengebruik*. Utrecht: CVO & Trimbos-Instituut.

Bruin D de, Meijerman C, Verbraeck H, Braam R, Leenders F en Wijngaart G van de (2003). *Zwerven in de 21<sup>ste</sup> eeuw. Een exploratief onderzoek naar geestelijke gezondheidsproblematiek en overlast van dak- en thuislozen in Nederland*. Utrecht: Centrum voor Verslavingsonderzoek.

Dirks C. (1997) *Aanpak overlastveroorzakers* (Regiopolitie Groningen/Haren) Haarlem SOSA Hogeschool.

Komter A.E., Burgers, J. & Engbersen, G. (2000). *Het cement van de samenleving: een verkennende studie naar solidariteit en cohesie*. Amsterdam: Amsterdam University Press.

Laar M van; Ooyen-Houben M van: *Overlast door drugsgebruik*. Utrecht: Niad, 1995.

Portes, A. (1998). *Social capital: its origins and applications in modern sociology. Annual Review of Sociology*, 24, 1-24.

Psy (2005) *Drugsvrije instelling is illusie*. Door Bram Peeters. Psy nr. 14, December 2005.

Putnam RD. (2000) *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*. New York: Simon and Schuster.

Schouten VT en Donker MCH (1995). *Overlast door verslaafden*. Utrecht: NcGv.

Snippe J, Bieleman B. (1999). *Buurten over last. Monitoren van drugsoverlast in SVO-gemeenten 1993-1998*. Groningen/Rotterdam: Bureau Intraval.

Veiligheidskrant 2005 (2005). Veiligheidskrant 2005 Willem Arntshoeve. Den Dolder: Altrecht.

Volkskrant (30 januari 2006) Verslaafden zijn ziek en dat gedogen wij. Opiniestuk door A. Höppener, S. Czyzewski en P. van der Linden.

Vuijsje H. en Wouters C. (1999) Macht en gezag in het laatste kwart: inpakken en wegwezen. Den Haag: Centraal Cultureel Planbureau.

Wolff N & Stuber J (2002) State Mental Hospitals and Their Host Communities: The Origins of Hostile Public Reactions. *The Journal of Behavioral Health Services & Research*, 29(3), 304–317.

World Health Organisation – Programme on Substance Abuse (1998). *The Rapid Assessment and Response Guide on Injecting Drug Use* (Eds. G.V.Stimson, C.Fitch and T. Rhodes). Genève: WHO